ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 94, Temmuz 2019, s. 41-67

ISSN: 2148-2489 Doi Number: http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.15044

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date *8.05.2019*

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date *29.07.2019*

Doç. Dr. Gülay KARŞICI
T.C. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü
gulay.karsici@marmara.edu.tr

BATI KLASİK MÜZİK ETKİNLİKLERİNDE GÖRGÜ KURALLARI: ALKIŞLAMA KURALI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Öz

Batı klasik müzik etkinliklerindeki görgü kuralları içinde söz edilen alkışlama kuralına odaklanarak yapılan onlarca etkinlik gözlemi, çoksesli korolarda korist üye olarak katılımcı gözlem ve bu müzikle ilgili elli kişiyle görüşmeler yoluyla toplanan veriler bu makaleyi şekillendirdi. Bu nitel çalışma alkışlama kuralına uyulmamasının Batı klasik müzik camiası tarafından nasıl algılandığını, kurala uymayan izleyiciler hakkındaki yargıların neler olduğunu, beklenmedik zamanlarda gelen alkışa gösterilen tepkiyi ve bunların nedenlerini anlamaya yönelik yapıldı. Hem alan çalışması yöntem ve teknikleri kullanılarak hem de literatür taramasıyla toplanan görgü kuralları belli bir düzen içinde maddelenerek listelendi. Bu maddelerdeki birçok görgü kuralına yalnızca etkinliklerde değil aynı zamanda toplumsal yaşamda uyulması gerektiğini düşünürken alkışlama kuralı gibi bazı kurallara ise gereğinden fazla değer yüklendiği ve ileride uyulmasına gerek görülmeyeceği kanısındayım.

Anahtar kelimeler: Klasik Konser İzleme Adabı, Alkışlama Kuralı

THE WESTERN CLASSICAL CONCERT ETIQUETTE: A STUDY ON CLAPPING ETIQUETTE

Abstract

The data gathered through dozens of activity observations focusing on the clapping rule mentioned in the etiquette of Western classical music activities, participatory observation as a chorist member in polyphonic choirs and the data collected through interviews with fifty people about this music have shaped this article. This qualitative study was carried out to understand how the non-compliance with the rule of applause was perceived by the Western classical music scene, the judgments about the audience who did not abide by the rule, the reactions to the untimely applause and the reasons for the applause. Both the field study methods and techniques, as well as the classical concert etiquette collected by literature review, were listed in a certain order. While I think that many rules of etiquette in these articles should be followed not only in activities but also in social life, I think that some rules such as clapping (applauding) rule are over-valued and will not be observed in the future.

Keywords: Classical Concert Etiquette, Applause Rule

GİRİŞ

Toplumsal bir varlık olan insanoğlu bir arada yaşayabilmek, çalışabilmek, birbirleriyle iletişim kurabilmek için birçok kural koymuştur. İnsanların kültürleri, anlayışları, davranış biçimleri, alışkanlıkları birbirlerinden farklı olsa da her insanin bir arada yaşadığı kişilerle, ailesiyle, gruplarla, toplumsal birimlerle[1] birlikteyken o ortamda kabul gören kuralları öğrenmesi, bunlara uyması, bu kurallara uygun olarak davranışlarını şekillendirmesi, aykırı davranışlar sergilememesi beklenir.

> Montesquieu, insanı incelerken, insan davranışını biçimlendiren bazı genel ilkelerin olduğu sonucuna varmıştır. Montesquieu'ya göre toplumsal düzenin ya da insan ilişkilerinin nedenlerini incelemeden bunları açıklamak olanaksızdır. Düşünüre göre, insanları yöneten yönlendiren çeşitli etmenler vardır. İklim, din, yasalar, hükümet etme ilkeleri, geçmiş şeylerden gelen deneyimler, gelenekler vb. İşte bütün bunların sonucunda insanlar belli bir zihniyete ve davranış biçimine sahip olmaktadırlar. (Armağan 1988: 44)

Kültürden kültüre, ortamdan ortama farklılıklar gösteren özel yaşama, kamusal, kurumsal ve toplumsal alanlara ilişkin bir dolu kurala ya yasal yaptırımı ya da toplumsal yaptırımı nedeniyle uyulur. "Bir toplumda ya da toplumsal kümede davranışların dış biçimlerini denetlemeye yönelik olan kuralların" (Hançerlioğlu 1992: 243) bazılarına kimi toplumlarda farklı tepkiler gösterilirken farklı kültürel değerlere sahip olsa da kimi toplumlar da ise benzer tepkiler gelişebilmektedir. "Sosyal yaşayış düzeni olan bir 'zamana ve zemine uygun hareketler' manzumesi"

[1] "Toplumsal birimler, topyekün toplumu oluşturan ve birer alt dizge niteliği taşıyan toplumsal kümeler, kurumlar, topluluklar, sınıflar, zümreler, dernekler, partiler gibi aktörlerdir" (Armağan 1988: 15).

(Örnek 1967: VII, VIII) olarak da tanımlanan görgü kurallarının Batı klasik müzik etkinlikleri[2] çevçevesinde ele alındığında da bazılarının zamanla değiştiği, bazılarının tamamen ortadan kalktığı, bazılarının ise 19. yüzyılın ortalarından günümüze kadar değişmeden geldiği görülür. Buna ek olarak çağa uygun yeni görgü kuralları da ortaya çıkmaya devam eder. Literatür taramasından ve alan çalışmasından elde edilen veriler birleştirilip belli bir düzen içinde gruplanarak "Batı klasik müzik etkinliklerindeki görgü kuralları[3]" listesi oluşturuldu. Bu makalede paylaşılan bu listenin en son maddesinde daha detaylı olarak açıklanan alkışlama kuralı/geleneği bu çalışmanın odağındaki ana konudur.

Alkışlama kuralı: 'Batı klasik müzik etkinliğinde birden fazla bölümü olan yapıt(lar)ın yalnızca en son bölümü seslendirildikten sonra alkışlanması gerekliliğidir'. Tersinden açıklamaya çalışılırsa 'yapıtın (bölüm aralarında) en son bölümünden önceki bölümlerinin sonlarında müzik kesildi diye ya da müzik devam ederken, solo performanslar sırasında ve/ya da solo biter bitmez, kısaca yapıt tamamen bitmeden alkışlanmamasıdır'. İzmir, Kayseri, Nevşehir, Los Angeles ve İstanbul'da Ekim 1990 yılından Temmuz 2017 yılına kadar gerçekleşen onlarca Batı klasik müzik etkinliklerinde görgü kurallarına, özellikle alkışlama kuralına uyulmadığında gösterilen tepkilere odaklanarak gözlem ve katılarak gözlem yapıldı. Bunun yanında yine aynı konuyla ilgili 50 kişiyle yüz yüze görüşmeler yapıldı ve sosyal alanlarda sohbetler edildi. Bu nitel çalışmada toplanan verilerin birçoğu "Bulgular" Başlığı altında paylaşılırken gözlem ve görüşme yapılan kişilerin, orkestra şeflerinin ya da orkestraların çoğunun ismi etik kurallar nedeniyle açıklanmayıp yalnızca harflenerek yazıldı.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

İzmir, Kayseri, Nevşehir, Los Angeles ve İstanbul'da Ekim 1990 yılından Temmuz 2017 yılına kadar birçok alanda[4] gerçekleşen Batı klasik müzik etkinliklerinde performans sergileyen onlarca koro, orkestra (üçlü, dörtlü vb. müzik toplulukları), çalgıcı, şarkıcı, dansçı, orkestra ve koro şefi izlendi. Dört farklı çoksesli koronun korist üyesi olarak verilen dinletilerde, yapılan radyo kayıtlarında ve provalarda onlarca Batı klasik müzik yapıtının alto partileri seslendirildi. Bunlara ek olarak sosyal alanlarda koro şefleri ve koristlerle birlikte yapılan sohbetlerin birkaçında da notlar tutuldu.

Toplam 50 katılımcıyla yapılan yüz yüze görüşmelerden bazıları kişilerden sözlü izin alınarak ses kaydına alındı, bazılarında notlar tutuldu. Çoğu tek tek yapılan yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış görüşmelerden bazıları 3-4 kişiyle aynı anda yapılmak zorunda kalındığı için görüşme sorularının yanıtları bu katılımcılardan sözlü olarak istenmeyip birbirlerinden etkilenmemeleri için yazılı istendi. Bu çalışma için yapılan etkinlik gözlemlerinin ve İstanbul Senfoni Korosu çalışmalarının bazıları cep telefonu video kamerasıyla kaydedilebilirken bazılarında görüntü kaydı yapılamadı; birçok görüşme de ya cep telefonuyla ya da Zoom H1 handy recorder ile ses olarak kaydedildi. Tüm bu yollarla, alan çalışmasıyla elde edilen veriler deneyimlerle elde edilen bilgilerle birleştirililerek bu makalede paylaşıldı.

A. Birinci Çalışma: Bu ilk çalışmada alan çalışması yöntem ve teknikleri kullanıldı. Verilerin toplandığı yollar kısaca şunlar: 1) Batı klasik müzik etkinlik gözlemleri 2) Batı klasik müzik çoksesli korolarına korist olarak katılarak gözlemler 3) 40 kişiyle görüşmeler.

[2] Batı klasik müzik yapıtlarının seslendirildiği dinletileri (konserleri), resitalleri, bale gösterilerini, opera ve operet temsillerini kapsamaktadır.
[3] classical concert etiquette
[4] salonlar, derslikler, açık hava sahneleri vb.

a. Etkinlik gözlemlerinin yapıldığı kapalı salonlar, derslikler ve açık hava sahneleri:

1. Ekim 1990-Mayıs 2007 arasında İzmir Konak İlçesinde bulunan Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi'nde Cuma akşamları/Cumartesi sabahları gerçekleşen İzmir Devlet Senfoni Orkestrası'nın (DSO) birçok farklı şef yönetiminde farklı solistlerle birlikte verdiği dinletiler; Elhamra Sahnesi'nde İzmir Devlet Opera ve Balesi Orkestrası ve Korosu'nun sergilediği bale, operet ve operalar; Selçuk İlçesinde bulunan Efes Antik Kent Açıkhava Sahnesi'nde gerçekleşen dinletiler.

2. Ekim 2007-Temmuz 2013 arasında Kayseri Talas İlçesinde bulunan T.C. Erciyes Üniversitesi (ERÜ) Sabancı Kültür Merkezi Dinleti/Kongre Salonu, Güzel Sanatlar Fakültesi (GSF) Dinleti/Konferans Salonu ve Müzik Bölümü dersliklerinde gerçekleşen dinletiler ve resitaller.

3. 2011 Yaz'ı Kapadokya Bölgesi'nde, Nevşehir'e bağlı Uçhisar'daki Argos in Cappadocia Bezirhane Salon'unda gerçekleşen "Klasik Keyifler Oda Müziği Konserleri".

4. Ekim 2013-Temmuz 2017 arasında T.C. Marmara Üniversitesi'ne (MÜ) ait olup daha sonra Türkiye Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ne verilen İstanbul Üsküdar İlçesinde bulunan Haydarpaşa Kampüsü'ndeki Ord. Prof. Dr. Reşat Kaynar Konferans Salonu'nda gerçekleşen dinletiler ve resitaller.

5. Şubat 2014-Temmuz 2017 arasında MÜ GSF Müzik Bölümü'nün Haydarpaşa Kampüsü'ndeki binasında[5] gerçekleşen dinleti ve resitaller.

6. 2013 yılı Sonbahar aylarında İstanbul Kadıköy İlçesinde bulunan MÜ Acıbadem Kampüsü'nde yer alan GSF Dinleti Salonu'nda gerçekleşen dinleti ve resitaller.

7. 2016 ve 2017 yıllarında İstanbul Kadıköy İlçesinde bulunan Caddebostan Kültür Merkezi'nde gerçekleşen dinletiler.

8. İstanbul Şişli İlçesinde bulunan Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı'nda Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası'nın 21 Nisan 2016'da Krzysztof Penderecki yönetiminde solist Çelist Laszlo Fenyoe ile gerçekleştirdikleri dinleti ve 30 Mart 2017'de Sascha Goetzel ve Yekta Kara yönetiminde gerçekleştirdikleri "Leyla Gencer Anısına: Güllü Şövalye" isimli üç perdelik opera.

9. 26 Nisan 2017'de İstanbul Şişli İlçesinde bulunan Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda Prof. Dr. Ece Karşal yönetiminde İstanbul Flüt Topluluğu'nun gerçekleştirdiği "Doğudan Batıya Flüt Ezgileri" isimli dinleti.

10. 24 Temmuz 2015'te Orkestra Şefi Gustavo Dudamel yönetiminde Los Angeles Filarmoni[6] Orkestrası'nın Hollywood Bowl Açık Hava Sahnesi'nde gerçekleştirdiği "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks"[7] isimli dinleti.

b. Katılarak (katılımcı) gözlem yapılan korolar:

1. 1990-1995 yılları arası Prof. Dr. Turgut Aldemir yönetiminde T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) GSF Müzik Bilimleri Bölümü (MBB) Korosu'nun Alsancak Kampüsü ve Nar-

[5] Dinleti Salonu ya da sınıflarda
[6] Los Angeles Philharmonic
[7] 2004 yılından beri gerçekleştirilen "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks" (Havai Fişek Gösterili Muhteşem Çaykovski) isimli dinletinin ilk 10'u hakkında ve Hollywood Bowl Açık Hava Sahnesi ile ilgili bilgiler Ek.1'de.

lıdere Kampüsü'ndeki binalarda yaptığı çalışmalar; verdiği dinletiler; sosyal alanlarda yapılan sohbetler.

2. 1990-1995 yılları arası Nural Altar ve Ahmet Kahyaoğlu yönetiminde TRT İzmir Radyosu Çoksesli Gençlik Korosu'nun İzmir Kahramanlar Stüdyosu'nda yaptığı çalışmalar; radyo ve televizyon kayıtları; sosyal alanlarda yapılan sohbetler.

3. 2000-2001 yıllarında İzmir Senfoni Korosu'nun İzmir Uluslararası Fuarı Dinleti Salonu'nda yaptığı çalışmalar.

4. 2013-2015 yılları arası Gökçen Koray ve Seval Irmak yönetiminde İstanbul Senfoni Korosu'nun Üsküdar Eski Tekel Binası'nda yaptığı çalışmalar; sosyal alanlarda yapılan sohbetler ve verdiği dinletiler.

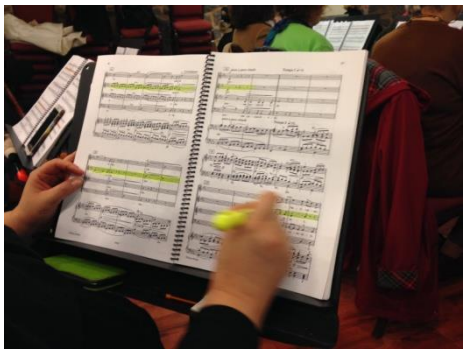

Şekil 1[8]. Koro Provası: Takip etmesi kolay olması için söylenecek parti boyanır: Alto Partisi.

Şekil 2. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası ve İstanbul Senfoni Korosu'nun Aya İrini Müzesi'nde 01 Ekim 2014'te vereceği dinleti öncesinde Şef Gürer Aykal ile çalışması.

c. Yapılandırılmış/Kurgulu Görüşme: Aralık 2015-Aralık 2016 arasında İstanbul'da yaşayan ve Batı klasik müzikle ilgilenen 30 kişiyle (15 kadın, 15 erkek) yüz yüze yapılandırıl-

[8] Makaledeki tüm fotoğraflar (şekil) çalışma sırasında tarafımdan çekildi.

mış görüşme yapıldı. 23 kişiyle tek tek yapılırken sorular sözlü olarak sorulup bilgileri dahilinde yanıtlar ses kaydına alındı. 7 öğrenciyle ise tek başına görüşme fırsatı yakalanamadığı için 3-4 kişilik grup halinde olduklarından birbirlerinden etkilenmemeleri için görüşme soruları dağıtılıp katılımcılardan yanıtlarını yazmaları istendi. Her bir katılımcıya ard arda iki farklı konuda hazırlanan görüşme soruları soruldu: Biri kültürel geçmişleri ve müzik beğenileri; diğeri Batı klasik müzik etkinliklerindeki görgü kuralları hakkında.

Katılımcıların Tanıtım Belgi: Yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış görüşme yapılan tüm katılımclar 20 ile 50 yaş aralığındadır.

1. Üniversitelerin (Ü) müzik bölümlerinden mezun 10 kişi (26-40 yaş arası, 2 kadın, 8 erkek): Katılımcılar İstanbul, Kocaeli ya da Çanakkale'deki Devlet Ü mezunu ve Batı klasik müzik öğrenimi görmüş ve en az bir klasik çalgı çalıyor. Bazıları İstanbul ve İzmit'te Güzel Sanatlar Liselerinden mezun. 1'i Devlet Ü'de araştırma görevlisi, 1'i Devlet Tiyatrosu'nda oyuncu, 1'i film müziği orkestrasında şef, diğerleri özel okullarda, kurslarda müzik öğretmeni; özel çalgı dersi veren ve/ya da film orkestralarının üyesi olarak çalanlar var. Birkaçı "TRT İstanbul Radyosu Çocuk Korosu"nda söylemiş ve şu anda "İstanbul Senfoni Korosu"nda korist.

2. Ü.lerin müzik dışındaki bölümlerinden lisans ya da doktora düzeyinde mezun 5 kişi (27-50 yaş arası kadın)[9]: Katılımcıların hepsi en az 10 senedir çoksesli korolarda söylüyor: Şu anda "İstanbul Senfoni Korosu" ya da "İstanbul Avrupa Korosu"nun korist üyesi. Bir kişi aynı zamanda Türk Müziği Korosu'nda da korist. Biri dışında hepsi "TRT İstanbul Radyosu Çoksesli Gençlik Korosu"nda söylemiş. İki kişi en az iki sene Batı klasik müzikle ilgili özel şan ya da piyano dersleri almış.

3. 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında MÜ GSF Müzik Bölümü Lisans Programında ya da MÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü (GSE) Müzik Anasanat Dalı (ASD) Yüksek Lisans Programında (YLP) öğrenci 15 kişi (20-30 yaş arası): Katılımcıların hepsi çocukluk yıllarından beri Batı klasik müzik üzerine çalgı öğrenimi görmüş; kendini müzisyen olarak tanımlamakta. 12'si lisans öğrencisi (7 kadın, 5 erkek) ve 3'ü MÜ GSF Müzik Bölümü'nden mezun, MÜ GSE YLP öğrencisi (1 kadın, 2 erkek).

d. Yapılandırılmamış/Kurgusuz Görüşme: 10 kişiyle yüz yüze yapıldı. 2 koro şefi, 1 izleyici, 2 müzik bölümü öğrencisi, 2 müzisyen/akademisyen, 3 korist.

B. İkinci Çalışma: Birinci çalışmaya da katılan 10 çalgı öğrencisiyle 2015 yılının Aralık ayında MÜ Haydarpaşa Kampüsünde GSF Müzik Bölümü Binasında 3 kişi ile tek tek, diğerleriyle 3'lü-4'lü iki grup halinde yüz yüze yapıldı. Görüşmelerden bazıları bilgileri dahilinde ses kaydına alındı. 7'si MÜ GSF Müzik Bölümü Lisans Programında, 3'ü aynı bölümden mezun olup MÜ GSE Müzik ASD YLP öğrencisi. Piyano, viyolonsel, keman, flüt ya da viyola üzerine öğrenim görmekte olan bu 10 katılımcıyla çalışma başlamadan önce tek tek ön görüşme yapılarak opera hakkında ne düşündükleri, hangi operaları izledikleri vb. sorular sorularak kaydedildi. Daha sonra şu adımlar izlenildi:

1. Youtube kanalından izletilecek opera oynatmaya hazırlanıp dondurulduu.

2. Operayla ilgili bilgilerin ekrandan gözükmemesi için yazılar kapatıldı.

3. Öğrenci(ler) odaya davet edildi ve her birine çalışmayla ilgili adımlar açıklandı.

[9] Bu görüşmelerden bir tanesi Ek.2'de paylaşıldı.

4. Bilgisayardan operanın ilk 30-40 dakikası izletildi. Ekranda kapatılarak görmemeleri sağlanan bilgiler şunlardı: Teatro alla Scala Milano'da sahnelenen[10] Riccardo Muti yönetiminde Giuseppe Verdi'nin "Macbeth" Operası.

5. Operanın Türkiye'de mi, Avrupa'da mı sahnelendiğiyle ilgili tahminleri alınıp neden bu tahmini yürüttükleriyle ilgili düşünceleri öğrenildi.

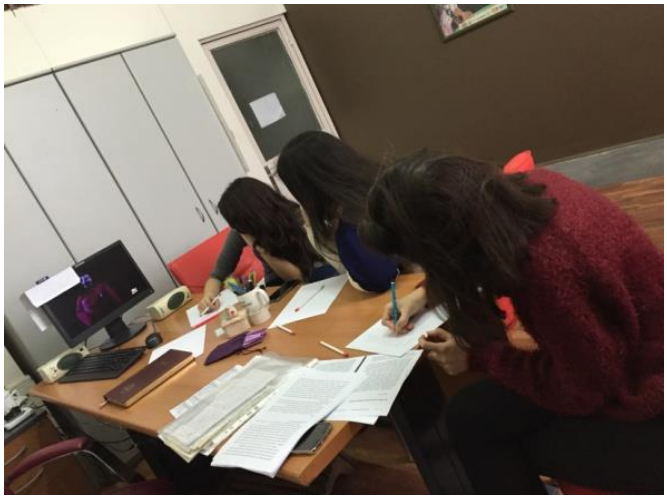

Şekil 3. Macbeth Operası'nı izleyen Lisans öğrencileri (16.12.2015, s.10.00).

BATI KLASİK MÜZİK ETKİNLİKLERİNDE GÖRGÜ KURALLARI[11]

1. Şef ile yönetilen dinletilerde sahneye ilk önce orkestra, eğer programda varsa ikinci olarak koro ve ardından solist(ler) çıkar. Hepsi ayrı ayrı alkışlanmalıdır. En son olarak orkestra şefi sahneye adımını atar atmaz alkışlamaya başlanmalıdır.

2. Etkinliklere ter kokmamaya özen göstererek temiz giysiler giyilerek gidilmeli. Eşofman, tuvalet ya da "saraydan çıkmış gibi" giyinilmemelidir.

3. Etkinlikler başlamadan önce izleyiciler yerine oturmalıdır, başladıktan sonra ve performans sırasında salona girmemelidir. İzleyicilerin yeri "sıranın ortasında ise, önünden geçeceklerinizin ayaklarına basmamaya dikkat" ederek çabucak geçmelidir (Örnek, 1967).

4. Cep telefonu/çağrı cihazı/saat alarmı gibi ses çıkarabilecek cihazların sesi tamamen kısılmalı/kapatılmalı ve titreşime alınmamalıdır.

5. Etkinlik sırasında şapka takılmamalıdır.

6. Etkinliklere nezle, grip gibi hastayken ve sarımsak, soğan gibi kokabilecek yiyecekler yemiş olarak gidilmemelidir.

7. İzleyiciler sahnedeki tanıdıklarına el sallamamalı, sahnedekiler de izleyicilere el sallamamalıdır.

[10] https://www.youtube.com/watch?v=dZcRzNpRHPI
[11] Classical Concert Etiquette

8. İzleyiciler çevredekileri ve yanında oturanları rahatsız edecek şekilde sık sık arkaya dönüp durmamalı, kişilere dik dik bakmamalı, bacak bacak üstüne atmamalı, ayaklarını sallamamalı/titretmemeli ve bacaklarını geniş açarak oturmamalıdır.

9. İzleyiciler önde oturanları rahatsız edecek şekilde ayaklarını öne uzatmamalı, koltuklara ayaklarını ya da dizlerini dayamamalıdır.

10. Çift gelenler toplum içinde uygun olmayan hareketler yapmamalı, romantizmin sınırlarını aşmamalıdır.

11. Şef izleyicilerin katılmasını istemediği sürece dans edilmemeli; alkışlayarak, elleri dizlere vurarak, ayakları yere vurarak ve/ya da parmağını şıklatarak ritim/tempo tutulmamalı; yapıt mırıldanılmamalı, müziğe eşlik edilmemelidir.

12. Etkinliğin başından sonuna kadar tamamen sessizce durulmalı, dikkat dağıtacak her hareketten kaçınılmalıdır: İzleyiciler etkinlik süresince

a. konuşmamalı, fısıldaşmamalı; sürekli öksürmemeli, hıçkırmamalı, burun çekmemeli ve sessizce hapşırmalı; uyumamalı/horlamamalıdır.

b. program kitapçığının/broşürünün sayfalarını sessizce çevirerek okumalı; çanta vb. fermuarını açıp kapamamalı ve karıştırmamalı; boncuk/tespih gibi ses çıkaracak şeylerle oynamamalı; koltuğu ses çıkarıyorsa, gıcırdıyorsa kıpırdamadan izlemeye daha fazla özen göstermelidir.

c. ayağa kalkmamalı, ortalıkta dolaşmamalıdır.

d. salondan çıkmamalıdır ama çıkmak zorunda kalırsa bölüm arasını bekleyerek çabucak çıkmalıdır.

e. çocuklarına sahip çıkmalı, çocuklarının sessizce oturmalarını sağlayıp dolaşmalarına izin vermemeli; çocukları bağırır ve ağlarsa (vb.) çok sessiz olarak çabucak salonu terk etmelidir. Sakin duramayacak (vb.) çocuklarını etkinliklere getirmemelidir.

f. cep telefonu gibi ışık yayabilecek birşeyle ilgilenmemeli; oyun oynamamalı, mesajlaşmamalı, internete/sosyal ağlara girmemeli, kulaklıkla müzik dinlememeli; uzun süreli video kaydı yapmamalı ve/ya da sık sık fotoğraf çekmemelidir. Bir iki fotoğraf çekmek için de cihazın sesini kısmalı ve flashı kapatmalıdır.

g. yiyecek içecek getirmemeli; su hariç herhangi birşey içmemeli, sakız çiğnememeli, ağzını şapırdatmamalı; ambalaj kâğıdı gibi ses çıkarabilecek şeylerle, plastik pet su vb. kaplarla uğraşmamalı/bunlarla gürültü yapmamalıdır.

h. müziğin sustuğu/kesildiği her an alkışlamamalı, alkışlama kuralına/geleneğine uymalıdır: Orkestra şefi izleyiciye dönüp selam verene kadar ya da solist(ler) selam verene kadar etkinliği alkışlamamalıdır. Yani: İzleyiciler birkaç bölümlü yapıtın son bölümü tamamen bitene/perde tamamen kapanana kadar alkışlamamalıdır. Sanatçıların ustalığını beğense de solo performansları müzik devam ederken ve gürültülü/güçlü (forte) bir biçimde biten yapıtlar hariç müziksel yapıtların en son notasının sesi tamamen kaybolana/bitene kadar alkışlamamalı/bravo gibi beğeni bildiren sözcükler söylememeli/tezahürat yapmamalıdır.

Bu listedeki maddelerin çoğu performans sergileyenler için de geçerlidir. Batı klasik müzik etkinliklerinde görgü kurallarıyla ilgili internet ortamına yazılmış yorumlardan, paylaşımlardan ("Violonist.com"[12], "Ekşisözlük"[13], "Uludağ Sözlük"[14] gibi siteler ve yurt dışında bu müziğin eğitimini, öğretimini veren birkaç kurumun sitelerinden[15]); Cook (1999: 56), Wagener (2012: 3), Smith (2002: 22), Örnek'in (1967: 117-118) yayımlarından ve Aralık 2015-Aralık 2016 arasında İstanbul'da 30 katılımcıyla yüz yüze yapılan görüşmelerden derlenerek hazırlanan bu liste hemen aşağıdaki paylaşımlardaki gibi söylemlerin bir düzen içinde birleştirilmesiyle şekillendirildi. MÜ GSF Müzik Bölümü öğrenleriyle yapılan görüşmelerdeki söylemlerden birkaç örnek:

> Aslında toplum içinde yaşarken dikkat etmemiz gereken şeyler var tabii. Konserlerde bu kurallar çok değişmez. Bir performans izlerken ya da dinlerken yapacakların sınırlıdır aslında yapamayacakların daha spesifik belirlenmiştir. Yemek yiyemezsin mesela ya da ne bileyim kalkıp dans edemezsin. Klasik Batı müzik konserlerinde bu hep böyledir sanırım. Konser veren bir insan olarak şunu söyleyebilirim ki, konsantrasyon çok önemli. Sahnede çalgıcı tüm dikkatini parçaya vermeye çalışırken izleyicilerin bunun farkında olması gerekiyor, konser başladıktan sonra içeri biri girerse dikkati bozulabilir. Aralarında konuşuyor olmaları bile bazen dikkat dağıtabilir. Velhasıl bazı kurallar olmalı. Konser süresi boyunca o konsere neden gittiğiniz aklınızda bulunmalı bence. Yani sen oraya yemek yemeğe ya da uyumaya ya da arkadaşlarınla sohbet etmeye gelmedin. Otur konseri dinle. Programdan akışı takip et ki, bölüm arasında alkışlama. Amacını unutma! (SS ile Görüşme, 17 Aralık 2015)

"Batı müziği konserine eşofmanla gelen seyirci görmek istemem. Özenilerek temiz kıyafetler olmalıdır. (SG ile Görüşme, 30 Kasım 2015). "Dinlemeye gelenlerin saygılı ve anlayışlı tipler olmasını isterdim sadece. Sahnedeki insanlara saygılı bir kitle beklerim. Çünkü ben buna özen gösteriyorum" (SK ile Görüşme, 09 Aralık 2015). Etkinlikteki izleyiciler için "telefonuyla uğraşıp seyircinin dikkatini ekran ışığıyla çekmemeli. Müzisyen veya müzisyenleri gerçekten dinlemeli, dinlemeyip başka şeylerle ilgilenecekse gelmemeli" (BY ile Görüşme, 17. Aralık 2015).

> İzleyiciler eserler hakkında bilgi sahibi olmalı. Çalan kişiye saygı göstermek için giyimine özen göstermeli, geç kalmamalılar. Seyircileri ve eseri çalan kişiyi rahatsız edecek davranışlarda bulunmamalılar (cep telefonu çalmamalı veya ışığı). Çocuklarına o an konser hakkında bilgi vermelidir, sessiz bir şekilde konseri dinlemeleri gerekir. Aksi davranışlar, çalan kişilerin dikkatini dağıtır. (BZ ile Görüşme, 30 Kasım 2015)

[12] "Violinist.com" https://www.violinist.com/ (Erişim Tarihi: 07.04.2019).
[13]https://eksisozluk.com/konser-dinleme-adabi--116410, https://eksisozluk.com/klasik-muzik-konserinde-alkis-sorunsali--3198071 (Erişim Tarihi: 07.04.2019)
[14]https://www.uludagsozluk.com/k/klasik-m%C3%BCzik-konserlerinde-alk%C4%B1%C5%9Flama-kurallar%C4%B1/ (Erişim Tarihi: 07.04.2019)
[15] 'Concert etiquette' (18.07.2016): http://www.lesd.k12.az.us/webpages/cfortier/index.cfm?subpage=96759 http://www.niskyschools.org/academics/PDFs/concert-etiquette.pdf http://calpoly.edu/~cwoodruf/Library/Etiquette.pdf http://www.academyofmovementandmusic.com/music/concert-etiquette/

BULGULAR: BATI KLASİK MÜZİK ETKİNLİKLERİNDE ALKIŞLA(MA)

Ortaçağ Avrupasında "köylülüğe ait bir folk müziği, bir saray müziği, resmi kilise müziği ve kent orta sınıfı burjuvanın serpilip gelişmekte olan bir müziği vardı" (Finkelstein 2000: 19). "Ticaret merkezleri olan kentler, çok çeşitli müzik türlerinin birbirlerini zenginleştirecek şekilde bir araya gelebilmesine olanak sağlayan toplanma merkezleri oldu" (Finkelstein 2000: 22) ve "büyük açık hava şölenleri"ne ev sahipli yaptı. Buradaki müzikli temsillerden bazıları "daha sonraları grand operayı oluşturacak olan ilk biçimler"iydi (Finkelstein 2000: 23). 16. yüzyıl sonunda ortaya çıkan grand operanın (müzikle dram) (Finkelstein 2000: 29) ya da ciddi opera Rönesans "Avrupası'nın tüm saraylarında gözde tutulan", "en popüler müzikli eğlence olduğu anlaşıldı" ve "yalnızca Venedik'te yedi opera evi açıldı (Finkelstein 2000: 31). Her sınıfın aynı salonda izlediği (Weber 2016: 681) "opera, kralların ve soyluluğun müziğe patronluk edebildiği, biçim ve içeriğini dayatabildiği, ama yine de bir dereceye kadar seyirciden destek gören bir müzik biçimi" oldu. (Finkelstein 2000: 31).

"Klasik ya da 'ciddi' adıyla bilinen opera" "usta şarkıcı ve icracıların yetişmesine", "çok sayıda yetkin çalgıcının ortaya çıkmasına" neden oldu. "Bu çalgıcılar, daha sonraki zamanların görkemli kolektif çalgısı senfoni orkestrasını oluşturmak üzere opera evinden kopacaklardı" (Finkelstein 2000: 33). "Çalgı müziğinin çok büyük gelişmesinin temelini hazırlayan" Avrupalı klasik müzik bestecileri farklı birçok müzik biçimi yaratarak ve bunları "halka açık kiliselerde" ya da "halka açık tiyatrolar"da seslendirerek "orta sınıf konser salonunun gelişmesine önayak oldular" (Finkelstein 2000: 39). 18. yüzyılda salonlarda verilen "halka açık konserler, artık üne kavuşmanın başlıca arenası, orta sınıfın yeni ve iddialı yapıtları dinlemek üzere doluştuğu form haline gelmişti. Çalgı müziğinin feodal salonlardan orta sınıf desteğindeki salonlara geçişi devrimci bir gelişmeydi" (Finkelstein 2000: 55). Salonlarda gerçekleşen bu etkinlikler sırasında izleyiciler bugünün görgü kurallarına uymazdı. 1718'de Florentine Pergola'nın açılmasının ardından Fransız ve İngiliz ziyaretçilerin İtalya'da izleyicilerin ne kadar kötü davrandıklarını yazan William Holmes gözlemcilerin de opera müdavimleri hakkında aynı şeyi söylediğinden söz eder (Weber 2016: 684). Johnson, müzik severlerle öğretim üyeleri arasında yapılan yazışmalarda, izleyicilerin dinletiyi izlemekten ya da başkalarının dinlemesine izin vermekten çok kendilerini göstermeye geldiğinin (1995: 200) yazıldığını belirtir.

İzleyiciler opera temsilleri başladıktan sonra salona girer; yapıtlar sahnelenirken salonda dolaşır, hareket eder, kısık sesle sohbet etmeye devam eder (Johnson 1995: 9), performanslar sırasında salonda buluşmak için sık sık birbirleriyle randevulaşarak (Weber 2016: 681) sosyalleşir ve yemek yiyip içer (Smith 2002: 22). Yalnızca kapalı salonlarda değil aynı zamanda evlerde gerçekleştirilen Batı klasik müzik dinletilerinde de izleyicilerin serbest olduğu resmedilir. Paris Louvre Müzesi'ndeki bir gravürde Conti Prensi Louis-François de Bourbon'un evinin salonunda 1766 yılında verdiği İngiliz Modası Çay davetine gelen konuklar ve dinleti veren müzisyenler vardır. Çembalo çalan 10 yaşındaki Mozart'ı ve gitar çalan Pierre de Jelyotte'i izleyen konuklar ayakta ya da oturarak sohbet etmekte ve yiyip içmektedir (Weber 2016: 678-679). Görüşme yapılan 30 kişiye Batı klasik müzik etkinliklerinde yiyip içmekle ilgili de bir soru soruldu. Çoğunluk böyle birşeyin olmaması gerektiğini söyledi. Müzik öğrencilerinden birisinin görüşü şöyleydi: "Bir gittiğim konserde konser salonuna yiyecek-içecekle girilmemesi gerektiğini yazılı uyarıyla öğrenmiştim. Türkiye'de bir kural koymazsan kendi kafasına göre izler. Sen yiyecek içeceği serbest bırakırsan adam gider höpürdete höpürdete çay içer" (SS ile Görüşme, 17 Aralık 2015).

Fransa'yı ziyarete giden bir İngiliz'in izleyicilerin dinleti sırasında orkestra çalarken ve koro şarkı söylerken konuşmaları, gülüşmeleri, iltifatları, salona girip çıkmalarının devam etmesi ve salon kapısının açılıp kapanmasından çok rahatsız olduğu ve çok şaşırdığı yazar (Johnson 1995: 170, 172). Bu bilgiler, Batı klasik müzik etkinliklerindeki görgü kurallarının tüm Avrupa ülkelerinde aynı olmadığının da bir göstergesidir. 18 yüzyılda yapıtın bölüm aralarında/solo performanslar sırasında alkışlanmasının istenmeyen bir durum olmasıyla ya da bu durumun müzisyenlerin konsantrasyonunu bozmasıyla ya da bunun Batı klasik müziğine, bestecisine, müzisyenlere yapılan bir saygısızlık olarak algılanmasıyla ilgili bir bilgi yok. Paganini'nin performansı devam ederken alkışlandığı (Johnson 1995: 267), Mozart'ın "Paris" Operası'nı bestelerken "birinci bölümün ortasına hoşa gideceğini bildiği bir pasajı koymaya dikkat" ettiği (Griffiths 2010: 141) mektuplarından okunur. Mozart büyük bir alkış almak ister: "Tam da umut ettiği gibi halk, bu nefis müziği kaçırmamak için birbirini susturmuş ve ardından aniden ulaşılan doyum duygusunun yarattığı keyifle memnuniyetini alkışlarla ortaya koymuştu" (Griffiths 2010: 141-142). Piyanist Gülsin Onay da Sabah Gazetesi'ndeki söyleşisinde bu konuya şöyle değinir:

> Geçmişte aralarda alkış doğalmış, hatta bölümün ortasında bile alkışlayanlar, bugünün bilinçsiz gibi algılanan dinleyicilerinin aksine müziği iyi bilen ve anlayan grupları sayılırmış. Mozart, babasına yazdığı mektupta, birinci bölümden sonra beğeninin nasıl coşkulu olduğunu, ikinci ve üçüncü bölümde ise zirveye ulaştığını büyük bir sevinçle anlatıyor. Wagner'in daha sonra Mahler'in bu geleneği değiştirdikleri, orkestra şefi Stokowski ve Toscanini'nin konsantrasyonu bozduğu için bölüm arası alkışları kaldırmaya yönelik çabalarının bu yeni 'alkışsız' konser geleneğinin yerleşmesine yol açtığı biliniyor. (Yanık 2010)

Finkelstein'e göre çağdaş dinleti salonları "müziğin yaşamdan, duygunun, düşünceden, coşkuların nesnelerden ayrıldığı" (2000: 63); "antifeodal yeni fikirlerin arenası olma özelliğini yitirmekte, türedi zenginlerin feodal soylular kadar 'kültürden nasiplenmiş' ve gerçek dünyaya onlar kadar kayıtsız kişiler olduklarını ele güne sergileyebildikleri bir yer" olur ve ticarileşir. Dinleti salonlarının müdürleri "başarılı olması kesin bir müziği çalan göz kamaştırıcı bir solisti reklam edip piyasaya sürmeyi ve ondan kar sağlamayı" (Finkelstein 2000: 69) amaçlamaya başlar. 19. yüzyılda Batı klasik müzik etkinlikleri "bilet almaya gücü yeten herkese açık" dinleti salonlarında daha "gösterişli" yaşanan, "ekonomik açıdan karlı bir eğlence biçimine dönüşür" (Cook 1999: 55). Aynı zamanda etkinliklerde hem sanatçılar hem de izleyiciler için birçok kural yerleşmeye ya da görgü kurallarının uygulanması için yaptırımlar da yapılmaya başlar. 1802'de "La Decade Philosophique" okuyucularına etkinliklerde müzik çalarken konuşmanın, esnemenin, hapşırmanın, öksürmenin, sümkürmenin kaba olduğunu yazar. 1819'da da "Kibarlık" isimli bir el kitabını Louis-Damien Emeric yayımlar (Johnson 1995: 172). Katoliklerin lideri de tiyatrolar için kurallar koyar:

> 1840'larda Roma tiyatrolarında uyulması zorunlu davranışları belirleyen Papa Leo XII'nin fermanı, süflör kitabında bulunmayan bir sözcüğün ya da jestin sahnede kullanılmasını yasaklamakta, buna uymayanlara beş yıl kürek cezası verilmesini öngörmekteydi. Alkışlar ve yuhalar, iki ayla altı ay arasında hapisle ödüllendirilebiliyordu. (Finkelstein 2000: 88)

19. yüzyılın ikinci yarısında tiyatrodaki kadar katı olmasa da artık Batı klasik müzik etkinliklerini izleyenler "için katı kurallar egemendir; müzik seslendirilirken yalnızca sessiz ve

hemen hemen hareketsiz durmak zorunda değil, aynı zamanda parçalar arasında alkışlamaktan kaçınıp, tezahüratınızı senfoni ya da konçertonun bitimine saklamak zorundasınızdır" (Cook 1999: 56). 19. yüzyılda Avrupa'da oluştuğu bilinen bu "katı kurallar" 20. yüzyıla değişmeden gelerek bu müzik kültür geleneğinin parçası olur. 21. yüzyılın ilk 15 yılını geride bırakırken 50 katılımcıyla yaptığım görüşmelerin çoğunda bu kuralların Avrupa'da hala Cook'un bahsettiği şekilde uygulandığı kanısında oldukları görüldü. Yukarıda "Çalışmanın Yöntemi" kısmında "B. İkinci Çalışma" başlığı altında detayları yazan 10 müzik öğrencisiyle yapılan küçük çaplı çalışma da bunun bir göstergesidir.

Herhangi bir operayı sonuna kadar izlememiş ya da izlemeye tahammül edemeyen; operayla ders dışında ilgilenmemiş olan bu 10 öğrencinin yanıtları ilginçtir. Milano'da bulunan "La Scala" Opera Binası'nda sahnelenen Verdi'nin "Macbeth" Operası 1. Perdesi'nin ilk 30-40 dakikası youtube video kanalından 10 öğrenciye izletildi[16]. Opera temsil edilirken henüz 1. Perde tamamlanmadan, aryalar biter bitmez salondan alkışlar ve bravo sesleri duyuldu. Bu nedenle öğrenciler operanın Türkiye'de sahnelendiğini düşündü. Mezunlardan biri sanatçıların koyu saçlı olmasından, fiziksel özelliklerinden dolayı ilk önce İtalyan ya da Türk olabileceklerini düşündüğünü, daha sonra izleyicilerin aralarda alkışlarken "bravo" dediğini duyunca Türkiye'de sahnelendiğini, çünkü İtalya'da kadın ve erkek birlikte söyledikten sonra genelde "bravi" diye alkışlandığını söyledi (AE ile Görüşme, 14 Aralık 2015). Lisans öğrencisi SG operayı izlerken alkışları duyunca gülerek operanın Türkiye'de sahnelendiğini hemen o an söyledi. Avrupa'da, İtalya'da bu şekilde alkışlama ya da bravo sesleri olmaz mı diye sorduğumda: "Avrupa'da ya da Sidney Operası'nda böyle birşey düşünemem. İtalya'da da böyle birşey olmamalı, olmasın. Oradan geliyor bu yazılı olmayan gelenekler. Yani İtalya'da oluyorsa böyle birşey çok saçma" (SG ile Görüşme, 14 Aralık 2015) diye yanıtladı.

Birkaç bölümlü Batı klasik müzik yapıtının ne zaman alkışlanması gerektiği genellikle bu müziğin eğitimini ve öğretimini veren güzel sanatlar liselerinde, konservatuvarlarda, üniversitelerin ilgili bölümlerinde, özel okullarda/kurslarda, korolarda ve/ya da büyükşehirlerdeki bazı ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki müzik derslerinde de öğretilir. Alkışlama kuralını bilen bazı aileler de çocuklarını bu konuda eğitir. Bunlara ek olarak bu müzikle ilgili etkinliklere gidilerek de bu kural öğrenilebilir. Etkinliklerde sahneye çıkan görüştüğüm çalgı öğrencilerinin çoğu bölüm aralarında ve solo performans sırasında alkışlanmaması gerektiğini ya öğretmenlerinden ve/ya da gittikleri dinletiler sırasında öğrenmiş; içlerinden biri ablasından, biri de annesinden öğrenmiştir. Batı klasik müzik eğitimi ve öğretimi veren kurumlarda görev yapan öğretim elemanlarından bazıları öğrencilerini bu müzikle ilgili etkinliklere gitmelerini ya zorunlu tutar ya da gitmeleri gerektiği konusunda isteklendirir.

DEÜ GSF MBB'de lisans okumaya başladığımız ilk yıl Batı klasik müzik etkinliklerine gidip eleştirel bir bakış açısıyla gözlem yapmamız konusunda yönlendirildik. Bu nedenle İzmir DSO, İzmir Devlet Opera ve Balesi Orkestrası ve Korosu'nun 1990'yılından itibaren gerçekleştirdiği çoğu etkinlikleri izleyerek yalnızca alkışlama kuralını öğrenmekle kalmayıp aynı zamanda hem ona hem de diğer görgü kurallarına aykırı davranıldığında nasıl tepki alınabileceğini de öğrendik. Gözlemlediğim resital ve dinletilerin birçoğunda yapıtın bölüm aralarında ya da müzik devam ederken alkışlanmasına tepki verildi ama bale, opera ve operetlerde perde bitmese de solo performansların hemen ardından yapılan alkışa tepki verilmedi. Resital ve dinletilerin çoğunda uyarılar izleyiciler tarafından verilse de, orkestra/koro şefleri ya da müzisyenler tarafın-

[16] https://www.youtube.com/watch?v=dZcRzNpRHPI (Erişim Tarihi: 25.04.2019)

dan da yapılan uyarılarla karşılaşıldı. İki deneyimli orkestra şefinin, Hikmet Şimşek ve Gürer Aykal'ın yönettiği dinletilerde, başlarını hafifçe yana çevirip bir eliyle de dur işareti yaparak alkışın kesilmesini sağladığı görüldü.

Fransız orkestra şefi Lionel Bringuier 15 Kasım 2013'te Alte Oper Frankfurt'ta hr-SinfonieOrchester (Frankfurt Radio Senfoni Orkestrası) ile Çaykovski'nin 6. Senfonisi'nin (Pathétique) 3. Bölümünün seslendirilmesi bitip 4. Bölümü başlatmak üzereyken birkaç izleyicinin alkışlamaya başladığını duyar duyma (38'15'') hemen sol eliyle durdurduğu görülür[17]. Alkışlama kuralı müzik eğitimi öğretimi veren kurumlara ait web sitelerinde, bazı forum sitelerinde ve şahsi internet sayfalarında, bazen de gazete/dergi söyleşilerinde ele alınarak öğretilmeye çalışıldığı ya da uyarılar yapıldığı dikkat çeker. Usta keman sanatçısı Suna Kan'a göre etkinliklerde alkışlama kuralına uyulmadığında yumuşak ve sıcak bir şekilde uyarı yapılmalıdır: "Küçük birer kafa işaretiyle ya da hafif bir gülümsemeyle bunun yanlış olduğu insanlara anlatılabilir" (Kan, 2013). Ancak benim izlediğim dinleti ve resitallerin çok azında bu şekilde tepki gösterildi, çoğunda soğuk ve sert bir tavırla ya el işaretiyle dur/sus yapılarak ve/ya da sözle uyarılarak yanlış yerde yapıldığı düşünülen alkışlar önlenmeye çalışıldı. Üniversitelerde düzenlenen dinleti ve resitaller sırasında alkışlama kuralına uyulmadığında çoğunlukla uyarılar izleyiciler arasında yer alan müzik öğretmenleri/müzik bölümü öğretim elemanları tarafından yapılır.

Kayseri'de yalnızca Üniversitenin salonlarında gerçekleştirilen dinletilerde ve resitallerde değil aynı zamanda ERÜ GSF Müzik Bölümü'nün bir sınıfında özel bir müzik okulunun (kursunun) kendi çalgı öğrencilerinin yılsonu resitallerini sunmak için düzenlediği etkinlik gözleminde de hoca tarafından uyarı yapıldığına tanık olundu. Birçok ilkokul ve ortaöğretim öğrencisi sırayla çalmak için ayakta beklediği sınıfta aileleri de izleyici olarak yerlerinde oturuyordu. Sınıf çok büyük olmadığı için oldukça kalabalıktı, arkada ve yanlarda ayakta birçok kişi vardı, bazıları Müzik Bölümü'nün lisans öğrencileriydi. Müzik Bölümü'nde görev yapan birkaç öğretim üyesi de arka sıralara oturduk. Piyano öğrencilerinden biri yaşına göre çok güzel bir performans sergilerken bundan keyif alan bir öğretim üyesi parmağını şıklatarak ritim tutmaya başladı. Bir öndeki sırada oturan, yabancı uyruklu bir öğretim üyesi de o hocaya dönüp sinirli bir tavırla, bir elliyle dur işareti yaparken ritim tutmamasını, çocuğu şaşırtacağını ve konsantrasyonunu bozacağını; sessizce ve hareket etmeden dinlemesi gerektiğini ciddi bir şekilde söyledi. Uyarıldığı için keyfi kaçan hoca da birşey söylemeden ritim tutumayı bıraktı. İstanbul'da yaptığım görüşmelerde MÜ GSF ve GSE Batı klasik müzik öğrenimi gören çalgı öğrencileri de kendi dinletileri/resitalleri sırasında alkışlama kuralına uyulmamasının ya da ritim tutulmasının konsantrasyonlarını bozduğunu belirtti.

Öğrencilerle benzer fikirde olan müzisyenlerin bazıları konsantrasyonlarının bozulmasının yanında bölüm aralarında alkışlamanın yapıtın bütünlüğünü bozduğunu da savunur (Üçok 2012). Görüşme yaptığım iki öğrenci kendilerinin de bazen müziksel yapıtın bitip bitmediğine tam emin olamadığını; çünkü bazı yapıtların bitti hissi verdiğini belirterek böyle hissedilmesinin normal olduğunu söyledi. Onlara göre, eğer müziksel yapıt bitti gibi geldiyse ama tam emin olamıyorlarsa kendi yaptıkları gibi izleyicilerin de ilk alkışlayan kişi olmamaları gerektiğini, bilen kişilerin alkışlamasını beklemelerini ya da şefin/solistin izleyicilere dönüp selam vermesini bekleyip öyle alkışlamalarını tavsiye ettiler. Benzer bir yolu Müzikolog Filiz Ali de önerir. "Alkışlamak için bence bilenlerin alkışlamasını beklemek daha doğru olur" diyen Ali'ye göre:

[17] Şuradan izlenebilir: https://www.youtube.com/watch?v=SVnF3x44rvU

> Konser dinleyicisinin bölüm aralarında alkışlamalarını önlemek kolay değil. Programlarda eserlerin bölümleri belirtilir. Eğer dinleyiciler buna dikkat etse ve müziğin her durduğu yerde alkışlamaya hevesli olmasa, mesele kalmayacak. Bölüm arasındaki alkışlar, sanatçıların konsantrasyonunu bozabilir. Özellikle solo konserlerde bir bütün olarak düşünen sanatçının düşünce akışını kesmek gibi bir şey bu. Richter ve Michelangeli gibi bazı önemli piyanistlerin yanlış yerde alkış yüzünden sahneyi terk ettikleri bile olmuştur. (Yanık 2010)

Benzer bir olay da Kayseri'de bir resitalde yaşandı: Performansı devam ederken alkışlanması nedeniyle programını yarıda kesip sahneyi terk eden deneyimli müzisyen aynı zamanda çalgı eğitmeni/öğretmeni olduğu için tanınan bir öğretim üyesiydi. Çok sevdikleri öğretmenleri sahneye çıkınca salondaki özellikle öğrencileri inanılmaz bir çoşkuyla alkışladı. İzleyiciler arasında ERÜ'de görev yapan öğretim elemanları, öğrencileri; müzisyenin küçük öğrencileri ve onların velileri de vardı. Herkes çok keyifli gözüküyordu. Yaklaşık bir saat sürecek olan resital başlayınca salon sessizce usta sanatçıyı izlemeye ve alışık olunduğu gibi müzik sustuğu anlarda, yani yapıtın bölüm arasında alkışlanıyordu. Resitalde sanatçı konsantre olmuş bir durumda hızlı bir pasajı çok ustaca çaldığı sırasında izleyicilerden çoşkulu bir tezahüratla birlikte alkışlama gelmeye başladı. Salonun en arkasında oturan ERÜ GSF Müzik Bölümünün 8 erkek öğrencinin ıslık ve bravo sesleri izleyicileri daha da çoşturdu ve alkışın dozu arttı, gülümseyen yüzlerden çok beğendikleri anlaşılıyordu. Ama performans sırasında olan bu durum, ön tarafta seyirciler arasında oturan Müzik Bölümünün kimi öğretim elemanlarını rahatsız etti, bu yüzden arkaya dönerek öğrencilerini sakinleştirdiler. Hocalarının uyarılarıyla hemen sessizliğe geri dönen öğrencilerin bu davranışları ve alkışlar o anda bana çok samimi, doğal ve sevimli gelmişti, bana göre çok sevdikleri öğretmenlerinin oldukça etkileyici performansını çok beğeniklerinin, değer verdiklerinin bir göstergesiydi. Bu sırada yapıtın 2. Bölümünü çalmaya devam eden müzisyen bu bölümü bitiri bitirmez, programını yarıda keserek selam verip sahneyi hızıca terk etti.

Dağıtılan program kitapçığına bakıldığında üç bölüm çalınacağı yazdığından ve son çaldığı bölümün ikinci bölüm olduğunu bilen kişiler biraz da şaşırmış bir şekilde müzisyenin geri gelmesini beklerken, birçok izleyici de resital bitti diye alkışlamaya devam edip müzisyenin tekrar selam vermesi için geri gelebileceğini düşünerek salondan çıkmıyordu. Bir süre sonra ışıklar yanınca resitalin sona erdiği ve müzisyenin de tekrar çalmaya ya da selam vermeye gelmeyeceği anlaşıldıktan sonra izleyiciler salonu boşalttık. Tebrik etmek için birçok kişi sahneye çıkıp soyunma odasına giderken müzisyenin kıyafetini çıkarıp hemen oradan ayrıldığını ve iş arkadaşının odasına gittiğini öğrendik. Yanına gittiğimizde müzisyen arkadaşımın hıçkırıklarla ağladığını, moralinin çok bozuk olduğunu gördük. Anlayamadığım için ne olduğunu kendisine sorduğumda çok büyük saygısızlık yapıldığını söyledi: Çalarken alkışlanmasını ve tezahürat yapılmasını kendisine bir saygısızlık olarak algılamış, bu yüzden programını yarıda kesip sahneyi terk etmişti. Birkaç yıl önce ülkesinden çalışmaya gelen bu müzisyenin Türkiye'deki dinleti izleme kültürüne yabancı olduğu için yanlış anlayabileceğini düşünerek çok beğenildiği için heyacanla ve çoşkuyla alkışlandığını anlatmaya çabaladık ama ikna edemedik, avutamadık. Yıllar sonra İstanbul'da görüşme yaptığım çalgı öğrencilerinin çoğu ve farklı ülkede doğup büyüyen koro şefleri de aynı şekilde düşünmekteydi: Batı klasik müzik etkinliklerinde solo performansın devam ederken alkışlanması bu müziğe, bestecisine ve sahnedeki müzisyen(ler)e yapılmış bir saygısızlık olarak nitelendirilmekteydi. Katılımcılardan biri görüşünü şöye anlatır:

> Batı klasik müzik eserlerini uygun olmayan yerlerde alkışlamak eğitim, görgü ve saygı eksikliğinin bir göstergesidir. Bilmemek değil öğrenmemek ayıptır. Alkışla-

> ma kuralını ve icracıların konsantrasyonunu bozacak, dikkatlerini dağıtacak, rahatsız olabileceği hiç bir şeyin etkinlik sırasında olmaması gerektiğini bilmeyenlerin öğrenmesi, eğitilmesi gereklidir; çünkü bu müziği icra etmek fazla dikkat gerektirir. Sanatçıya ve emeğe saygı duyulmalıdır (Görüşme, Aralık 2015).

Farklı ülkelerde doğup büyüyen, farklı kültürde yetişen, farklı okullarda öğrenim gören, birbirleriyle hiç tanışmayan birçok kişinin bir olayı aynı şekilde "saygısızlık" olarak algılamasının nedenleri benzer düşünce yapısına sahip kişilerden aldığı müzik eğitimi ve bu alanda yaşadığı benzer kültürel deneyimlerdir. "Bayağı müzik" ve "saygın kilise müziği" (Finkelstein 2000: 23) bakış açısıyla müziği ikiye ayıran Ortaçağ Avrupası anlayışını benimseyen, Batı klasik müziğini aşırı saygınlaştırarak diğer tüm müziklerden üstün tutan bir ekolde yetişenlerin bunu aktarması yoluyla aynı algıya, anlayışa, davranış biçimine ve ortak söylemlere sahip kişilerin doğup büyüdüklerinin ve eğitim aldıkları ülkenin bir özelliği kalmamaktadır. Görüşme yaptığım Müzik Bölümü öğrencilerinin kendilerinin ve beğendikleri müzisyenlerin sahnedeyken izleyicilerin sanki popüler müzik dinletisindeymiş (ET ile Görüşme) gibi davranmaları katlanamadıkları bir durum. ET'ye göre,

> Bölüm aralarında alkış olayını halen kavrayamayan var ya da öğrenmek istemeyen çok kişi sabote etmiş oluyor tüm konsantrasyonu. Fazla dikkat gerektiği için çalarken çok dikkat dağıtacak şeyler yapılmamalı. Kalabalık bir ekibin bir arada uyum içinde çalabilmesi için bu gerekli; çünkü yapılan şey diğer konserin aksine nota okumaktır. Saygı duyulmalı. Eser sonlarında alkışlanmalı. Tabi eser çok hüzünlüyse bittiğinde hemen alkışlamak değil de, yaşamak gerekli. Alkış, bizim maymunlara attığımız fıstık gibi oluyor yoksa. (ET ile Görüşme, 17 Aralık 2015)

Görüşme yapılan tüm katılımcılara Batı klasik müzik etkinliğinde olması gerektiğini düşündükleri ideal izleyici modeli soruldu; özellikle de kendi çaldıkları/söyledikleri dinletilerde izleyicilerin nasıl davranmaları, neler yapıp, neler yapmamaları gerektiği soruldu. Verilen tüm yanıtlar çoğunlukla birbirinin aynıydı. MÜ GSF Müzik Bölümü öğrencilerinden biri şu şekilde belirtmiştir:

> Benim dinleyicilerden asıl beklentim saygılı olmaları olurdu. Yapılan işe ve emeğe saygı duymaları gerekir. Konser esnasında sessiz olmalılar ve konserle ilgilenmelilerdir. Çünkü bu saygılı davranışlar solist için motivasyon kaynağı ve iyi bir performans olur. Bence giyimleri kesinlikle normal hayatla örtüşmelidir. Abartıya kaçılmamalı. Çünkü konseri onlar vermeyecekler ve sadece izleyecekler. Benim konserime bu işten anlayan, seven, ilgilenen, saygı duyan herkes gelebilir ama bu olaya bir eğlence kaynağı olarak bakan ve sevmeyen kişilerin gelmesini istemem. Çünkü onlar için de benim için de bir eziyete dönüşür. (İH ile Görüşme, 02. Aralık 2015).

Müzik öğrencilerinin bu düşünceleri sahnede çaldıkları sırada izleyicilerden beklentileriydi. Burada ilginç olan durum, bu öğrencilerin birçoğunun izleyici oldukları dinletilerdeki davranış şekillerinin çizdikleri bu ideal izleyici modelinden çok uzakta olmasıydı. 2015-2019 yılları arasında izleyici olarak bulundukları dinletilerde Müzik Bölümü öğrencilerini gözlemlediğimde bazılarının dinleti sırasında müzik devam ederken arkadaşıyla şakalaştığı; başlarının sürekli önünde olup telefonlarıyla ilgilendiği, yazıştıkları; birbirleriyle fısıldaşarak sohbet edip gülüştükleri, bazılarının gülme krizine girdikleri, bazı performans sonlarında alkışlamadıkları ve bazılarının da resital bittikten sonra sahnedeki kişinin de duyacağı bir seviyede bağırarak sahne-

de olan kişinin taklitini yaptıkları vb. saptandı. Neden bu şekilde davrandıkları sorulduğunda: öğrencilerden biri iş teklifi için arandığını, çok önemli bir telefon görüşmesi olduğunu, bu yüzden konuşmak zorunda kalıp dışarı çıktığını; biri performansı videoya çektiği için telefonuyla ilgilendiğini; biri sıkıldığı için mesajlaştığını, biri de beğendiği için müzisyenin taklidini yaptığını, kötü bir niyeti olmadığını belirtti. MÜ GSF Müzik Bölümü'nün Haydarpaşa Kampüsü'ndeki binasında 2017 Bahar yılında gerçekleşen bu dinletilerden birinde izleyicilerin çoğu Türkiye Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Fakültesi "Tıp ve Müzik" Seçmeli Dersini alan birinci sınıf öğrencileriydi, 6-7 kişi de Müzik Bölümü öğrencileri vardı. Müzik Bölümü öğrencilerinin resitali pek ciddiye almadan, sohbet ederek, telefonlarıyla ilgilenerek, mesajlaşarak ve gülme krizine girerek izledikleri görüldü.

Resital bittikten sonra Tıp öğrencilerimden Müzik Bölümü öğrencileri hakkında şikayet aldım. İki Müzik Bölümü öğrencisinin videoya kaydettikleri kişinin dinletiyi veren müzisyen olmadığını, kendileri olduğunu farkettiklerini ve o videoların silinmesini istememi, çok rahatsız olduklarını belirttiler. Müzik Bölümü öğrencileri ise, böyle birşey olmadığını belirtti. Farklı iki Tıp öğrencisi de yine Müzik Bölümü öğrencilerinin yüksek sesle "ilahi dinlemeye mi geldik. "Sordum Sarı Çiçeğe" mi çalacak" diyerek kendileriyle dalga geçtiklerini, gülme krizine girdiklerini ve bunun kendilerinin çok rahatsız ettiği için ilk başlarda müziğe odaklanamadıklarını, rahatça dinletiyi izleyemediklerini söylediler. Müzik Bölümü öğrencileri ise, bunun doğru olmadığını söyledi. 2019 yılında izlediğim bir dinletide ise Müzik Bölümü son sınıf uzatmalı bir öğrenci ile üçüncü sınıf öğrencisinin birbirleriyle dinleti boyunca şakalaştıkları, sürekli el kol hakerektleriyle birbirlerine vurdukları görüldü. Dinleti sonrasında MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinden biri yanında gerçekleşen bu olayı dert yanarak aktarırken müzik dinleme adabını bilmeyen iki öğrencinin kendisini çok rahatsız ettiğini, müziğe konsantre olamadığını ama arkadaşları oldukları için uyaramadığını aktardı. Batı klasik müzik öğrenimi gören bazı öğrencilerinin kendileri sahnedeyken çaldıkları sırada izleyici kitlesinden bekledikleri davranışların tam tersini yapmaları elbette tüm Müzik Bölümü öğrencileri için geçerli değildir.

Görüşme yaptığım Müzik Bölümü öğrencilerinden bazıları İstanbul'da film müzikleri orkestasında çalışmaktaydı. Nota okuyarak çalsalar bile film müziklerini çaldıkları sırada, bölüm aralarında alkışlanması konsantrasyonlarını dağıtmıyordu: "Esnek olunabilir" diyen AE'ye göre "yapılan iş popülerdir ve popüler iş bu davranışı kaldırabilir. Benim gözümde Beethoven ve film müziği bestecisi aynı değerde değildir" (AE ile Görüşme, 30 Kasım 2015). İki müzik dinletisi arasında çok fark olduğunu söyleyen SG'ye göre, Batı klasik müzik zor, film müzikleri ise daha basit ve etkinlikte şovlar yapılmakta. Bazen salonda ışık gösterileri, bazen keman ve çello yayları ışıklı olabiliyor ve genelde arkada video ya da fotoğraf gösteriliyor. "Star Wars"ın "The Imperial March"ı (Darth Vader's Theme) çalarken arkada videoda "Darth Vader" gösterilince ya da şef Darth Vader'ın kıyafetiyle yönetmeye sahneye çıkınca bütün salon coşar, tezahüratlar olur, çok heyecanlı geçiyor ve eğlenceli" (SG ile Görüşme, Aralık 2015). "Gelenler sevdikleri filimlerin müziklerinin canlı çalınmasından mutluluk duyup keyif alan insanlar" (BY ile Görüşme, 03 Aralık 2015).

İzleyicilerin beğendiği ve mutlu olduğu için ve/ya da sahnedekilere, performansa, müziğe verdiği değeri anlatmak için müzik kesildiğinde yapıt bitti sanarak heyecanla alkışlamasına hoşgörüyle yaklaşan, bu konuya daha ılımlı bakan piyanist Emanuel Ax (Ax 2008) gibi ve alkışlandığı için konsantrasyonu bozulmayan keman sanatçısı Cihat Aşkın gibi müzisyenler de var (Üçok 2012). Orkestra şefi Cem Mansur'un Sabah Gazetesi'ne verdiği röportajda "konçerto ve

senfonilerin bölüm aralarında alkışlanmaması"nın "olmazsa olmaz bir görgü kuralı" ya da "müthiş bir kültür göstergesi" olmadığını belirtip bölüm aralarında alkış istemeyen bestecilerin bunu tercih etmeme nedenini şöyle açıklar:

> 19. yüzyılın ikinci yarısında bazı orkestra şefleri eserin bütününü bölmemek adına bunu tercih ettiklerini belirtmiş ama aslında besteci olan bu kişiler, -Mendelssohn, Schumann- birkaç eserinde bölümleri öyle bağlamış ki, alkışlamanıza imkân ve boşluk yok. 18. ve 19. yüzyıl bestecilerinin mektuplarından çok iyi biliyoruz ki, her bölüm alkışlanır, çok beğenilenler bir daha çalınırmış. Yani dinleyicinin tepki vermesi, beklenmeyen bir şey değil. Ayıp, hiç değil. (Yanık 2010)

Birkaç bölümlü yapıtın bölüm aralarında alkışlanmasını doğal, içgüdüsel ve duygusal bir tepki olarak gören Marin Alsop da formalite gereği, yapıt sonunda alkışlamak zorunda olduğunu hissederek alkışlanmasının kendini rahatsız ettiğini belirtir. Bir başka Orkestra Şefi Kirill Karabits de izleyicilerin tepkilerine sempatik yaklaşarak müziğin duyguları uyandırdığını ve insanların bunları performanslar için özgürce ifade etmesi gerektiğine inandığından söz eder (O'Hagan 2013). Görüşme yaptığım katılımcılar arasında müzik ile ilgili bir okuldan mezun olmayıp özel bir şirkette çalışan bir kişi Batı klasik müzik yapıtını bitmeden alkışlamanın saygısızlık olmadığını, Türk insanının kutlama görgüsünün bu olduğunu belirtti:

> Keşke bu tarz etkinliklerde nasıl davranılması gerektiğini bilemeyen insanları önceden bilinçlendiren bir seminer olsa da insanlar giderken ne yapması gerektiğini bilse. Ama bugün birçok insan sürekli olarak katılmasına rağmen nerde ve ne zaman alkışlayacağını bile bilmiyor. Dediğim gibi bu insanların bilinçsizliği ve böyle bir eğitimin, böyle bir tecrübenin daha önce edinilmediği gibi sebeplerden oluşan şeyler. Seyircilere öğretilmeli. En basitinden salona giriş yapılmadan önce kapı ağzına asılan küçük notlarla, yine salona girmeden önce bekleme yerinde çalan müziği keserek kısa kısa ve hoş bir şekilde yapılan uyarılarla, kapı ağzında görevlilerin işte hoş geldiniz kurallarımız bıdı bıdı bıdı diye ufak olarak özet geçmesiyle ya da daha çok insanların bu tarz sanatsal aktivitelere katılıp kendileri yaşayıp öğrenmesiyle olacak şeyler. Ben gidip öğrendim. Konsere gidip öğrendim. İlk konsere gittiğimde de zaten etrafıma dikkat etmekten çok fazla sahnede ne çalıp, ne edildiğini yakalayamamıştım. Yaşayarak öğrenilen şeyler olduğu için de insan giderek daha da ne yapılması gerektiğine alışıyor diyebilirim. (CY ile Görüşme, 03 Ocak 2016)

Alkışlama kuralının mutlaka öğretilmesi gerektiğini düşünenler, izleyicilerin hem Batı klasik müzik kültürünü hem de geldiği etkinlikte seslendirilecek olan müzikal yapıtlar hakkında bilgi sahibi olunarak gelinmesi gerektiğini savunan görüşme yaptığım kişiler dışında kişiler de var. Batı klasik müzik etkinliklerinde seslendirilecek yapıtlarla, bestecilerle ve yorumcularla ilgili bilgiler öğrenerek etkinliklere gelinmesini sağlamak için İstanbul'da 2018 yılının ilk beş ayında "Konser Dinleme Sanatı: Bilinçli Konser Dinleyicisi Olmak"[18] isimli 10 bölümden oluşan seminerleri ayda iki kez yapan Serhan Bali'ye göre," yapılması gereken, gençleri de canlı klasik müzik dinlemeye teşvik edecek, katı kurallardan arındırılmış, çağımıza özgü bir konser adabının oluşmasına zemin hazırlayacak yeni ortamlar oluşturmak" (Bali 2010). Aynı düşünceyi paylaşan Ross da Batı klasik müzik etkinliklerini ilk kez izlemeye gidecek olanların müzik yapıtını yanlış zamanda/yerde alkışlama korkusunun konsere gitmelerini engelleyeceğini savunur

[18] https://www.andante.com.tr/tr/7886/Konser-Dinleme-Sanati (28.12.2017)

(2010). Bunun yanında yanlış yerde alkışlayanlara gösterilebilecek olan tepki de izleyicilerin bazılarının bu etkinliklerden yeterince keyif almamalarına neden olabilir.

Batı klasik müzik etkinliklerinde yapıtın ne zaman alkışlanacağı bazen etkinlik program kitapçıklarına "alkış tutan iki el resmi" (Kan, 2013) çizilerek, bazen de etkinlik başlamadan önce anons edilerek de müziğin sustuğu ya da beğenildiği her an izleyicilerin alkışlamasının önüne geçilmeye çalışılır. Amerika Birleşik Devletleri'nin eski Başkanı Obama 2009'ın Sonbaharı'nda Beyaz Saray'da düzenlediği klasik müzik dinletisi öncesinde evsahibi olarak yaptığı giriş konuşmasında da esprili bir dille kendini de katarak konuklarını bu konuda bilgilendirir: Nerede alkışlayacağınıza emin değilseniz gergin olmayın, Başkan Kennedy de birçok klasik müzik etkinliğinde beklenmedik zamanlarda alkışladığı için sekreteri bir sistem kurup alkışlaması gereken yerde sinyal verirdi. Bana da ne zaman alkışlanması gerektiğini eşim söyleyecek (Ross 2010) der.

> Klasik müzik dinletisinde ne zaman nerede alkışlanacağı artık bir 'kıroluk kriteri' haline geldi! Bir parça çalınırken bir kaç bölümden oluşuyorsa aralarda alkışlanmaz.
>
> Bizde müzik biraz yükseliyor ve yukarıda bitiyorsa, bir alkış kopuyor ki sorma! Nerede alkışlanacağını bilmiyorsan en temizi bekle, şef ne zaman seyirciye döner de selam verirse o zaman alkışla! Orkestra Çaykovski çalmaya başladı, ilk arada bir alkış koptu, Gürer Aykal seyirciye dönüp 'Beğendiğiniz için çok sevindik!' dedi. (Aldoğan, 2013)

2011 Yaz'ı Nevşehir Uçhisar'da yer alan Argos in Cappadocia içindeki tarihi manastırda, Bezirhane Salonu'nda gerçekleştirilen Kapadokya Müzik Festivali kapsamında izlediğim resitallerden birinde çelistin performansı sırasında bir resim sanatçısı sahnede resim yaptı. Bu sırada izleyiciler çok rahat bir şekilde bazıları ayakta, bazıları oturarak, bazıları birşeyler içerek etkinliği sessizce ve merakla izledi. 24 Temmuz 2015'te Hollywood Bowl Açık Hava Sahnesi'nde Los Angeles Filarmoni Orkestrası'nın Gustavo Dudamel yönetiminde seslendirdiği etkinlikte ise Batı klasik müzik dinletilerinde görmeye alışık olunmayan bir durum vardı, neredeyse hiçbir görgü kuralına uyulmuyordu. Konser başlamamış gibi çok rahat fotoğraflar çekilip video kamera kayıtları yapılıyordu. Sahnenin önünde masalar vardı ve servis yapılıyordu, çevremde oturan birçok kişi çantasından yiyecek, içecek, cam kadeh gibi şeyleri çok rahat çıkarıp çerez, cips, yiyip alkollü/alkolsüz içecekleri içiyordu. Sahnenin dışında da patlamış ballı mısırdan şaraba kadar her şey satılıyordu. Pek çok kişi çok uzun bir sıra nedeniyle dinletiye gecikmişti ama kimse koşturmuyor, aksine sohbet ederek ağır hareketlerle, sanki orkestra çalmıyormuş gibi rahat yürüyorlardı; hava hala aydınlık olduğu için de rahatça boş yerlere oturabiliyorlardı.

Şekil 4. 24 Temmuz 2015 Hollywood Bowl Açık Hava Sahnesi

Oturacak yerler olmasına rağmen ayakta izlemeyi tercih eden de birçok kişi vardı. Ayakta rahatça konserin izlenebildiği yer geniş bir yürüme alanıydı ve burada durulduğunda oturan seyircilerin rahatsız olması engellenecek şekilde yapılmıştı. Bu geniş yürüme alanı pusetli olan, bebeğiyle gelen seyirciye de gayet rahat hareket alanı sağlıyordu. Bebeği ağlayan buradan yürüyüp dışarı çıkıp susturup yeniden konsere dönebiliyor, küçük çocuklu olanlar da bir ihtiyacı karşılamak için çıkıp tekrar girebiliyordu. Biz de dinletiye biri 6 yaşında, diğeri 11 aylık yeğenlerimle gittik. Kız kardeşim ve eşi konser devam ederken küçük yeğenimi bebek arabasında gezdirerek rahatça uyutabildiler. Büyük yeğenim de istediğinde yanıma gelip otururak izledi, istediğinde annesinin yanına gitti. İzmir Efes Antik Kenti Açıkhava Sahnesi'nde gerçekleşen Batı klasik müzik dinletilerinde de salonlardaki kadar katı kurallar uygulanmazdı ama bu kadarına hiç tanık olmamıştım. İlk başlarda uyum sağlayamadım ve uyarı alabiliriz diye tedirgin olduğumdan 6 yaşındaki heyecanlı ve çok sevinçli yeğenime gezinmemesini, aralarda alkışlamamasını ve sessizce izlemesini söyleyince hakkı olarak çoğuğa bu söylediğim çok anlamsız geldi ve beklemediği bir uyarıyı aldığı için bozularak neden diye sordu. Çünkü herkes müziğin sustuğu her an alkışlıyor, dinletiyi rahatça çerez yiyip izliyordu. Çaykovski'nin Op.20 Kuğu Gölü Suiti 1. Perde'nin bittiği an müzik kesildiği için dışarda çalan araba alarmı duyduk[19] ve herkes gülmeye başladı. Şaşırdım, biraz gerildim ve şefin ne yapacağını merakla bekledim. Gustavo Dudamel gülünce alkışların, kahkahaların, ıslıkların, tezahüratın düzeyi de arttı, ben de rahatladım. Şef müziği başlatmayıp gülümseyerek izleciyileri biraz bekledi ve eliyle selamladıktan sonra yapıtı başlatmak için batonunu kaldırıp orkestrayı hazır duruma getirince izleyicilerden çıkan tüm sesler bir anda kesildi. Böyle olunca araba alarmının kesilmediğini fark ettik. Dudamel alarmın ritmine uyarak batonuyla dört dörtlük tempo verip orkestrayı başlatınca izleyicilerden yeniden bir kahkaha koptu. O da hem gülümsüyor hem de performansa devam ediyordu. Çok keyifli, çok rahat bir dinleti, daha doğrusu bir şov izliyorduk. Çaykovski'nin

[19] Şu videoda 2'23''-3'05'' arası duyulur (Erişim Tarihi: 08.04.2019)
https://www.youtube.com/watch?v=idbBjCXHwI4&list=LLbCGYF9vrdqedDhDvpSvXaw&index=17&t=0s

eserlerinden oluşan bu program 10 yıldır "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks" ismiyle gerçekleştiriliyordu ve hepsinde yalnızca bir yapıt ortak çalınmıştı: "1812 Uvertürü". Dinletiyi şova çeviren de bu yapıt sırasında top sesleri yerine yapılan havai fişek gösterisiydi.

Şekil 5. 24 Temmuz 2015'te "1812 Uvertürü" seslendirilirken Hollywood Bowl Sahnesi üzerinde kurulan düzenekten patlatılan havai fişek gösterisi.

SONUÇ

Paylaşılan her müziksel olaya ya da müziksel etkinliğe[20] katılımın kendine özgü ilkeleri/kuralları var. Katılımcıların bunları bilmesi ya da çevresini izleyerek, görerek öğrenmesi ve uygulaması beklenir. Toplumdan topluma ve dönemden döneme benzerlikler ya da farklılıklar gösterebilen bu ilkelerin/kuralların bazıları toplumun o olay ya da etkinlikle ilgili yıllarca değişmeden uygulanan, eleştirilmesine bile tahammül edilemeyen ve genelde yazılı olmayan geleneğini ve göreneğini oluşturur. Toplumda olup biten her şeye, tüm koşullara bağlı olarak oluşan, şekillenen ve zamanla yerleşen bu alışkanlıklardan katı olanlar da dâhil olmak üzere; toplumum ekonomisine, kültürüne, müziksel olayların/etkinliklerin gerçekleştirildiği dönemlere ve mekânlara göre, yaşanılan çağa ve topluma uygun olarak değişip yeniden şekillenmesi, tamamen ortadan silinmesi ya da onlara yenilerinin eklenmesi kaçınılmazdır. Birbirinden farklı zaman dilimlerinde/sürelerde gerçekleşse de, "kültürel değişimin sürekliliği kuramı" (Özer 2002: 108) her toplum için ve doğal olarak o kültüre ait her müziksel olay/etkinlik için de geçerlidir.

Batı klasik müzik etkinliklerinde birkaç bölümlü yapıtın bölüm aralarında ve/ya da solonun/düetin devam ettiği sırada alkışlanmasına Batı klasik müzik camiasında tahammül edemeyen ve bunu sorun olarak gören bir kesim varken az da olsa alkışlama kuralına uyulmamasının bir sorun olmadığını ve çok eskiden de zaten alkışlandığını belirtenler de var. Sorun olarak gö-

[20] "Müziksel olaylarda ana bağlam müzik değildir", müziksel etkinliklerde ise müzik ana bağlamdır ve "etkinlik ile ilgili her şeyin merkezinde olur" (Özer, 2002:106).

ren kişilerin alkışlama kuralına uyulmadığında gösterdiği tepkilerin ve bu konuda yaptıkları olumsuz konuşmaların nedenlerinin öğrenilmeye çalışıldığı bu çalışma uzun bir süreyi kapsayan alan çalışmasından, literatür taramasından, basından ve internet forum sitelerindeki yorumlardan elde edilen verilerle şekillendirilerek yazıldı. Batı klasik müzik eğitimi/öğrenimi alan ya da almamış olsa da sık sık bu müzikle ilgili etkinliklere giden, bu müziği seven/dinleyen izleyiciler/dinleyiciler kısaca Türkiye'deki Batı klasik müzik camiası içinde yer alan hem yabancı uyruklu kişilerin hem de Türkiye'de doğmuş büyümüş birçok kişinin bu müziğe, bestecilerine, şeflerine, çalgıcılarına, şarkıcılarına, kısacası bu müzikle ve kültürüyle ilgili herşeye aşırı değer yüklediği için etkinliklerdeki görgü kurallarına, özellikle alkışlama kuralına ve etkinlikler dışında da bu konularda yapılan olumsuz konuşmalarda aşırı hassas davrandıkları ve tepki verdikleri görülür.

Görüşme yaptığım Batı klasik müzik eğitimi/öğrenimi gören ya da mezun birçok katılımcıya göre bu müzik yapıtları öteki müziklerden daha kalitelidir, daha önemlidir, daha ileridedir; bu müziği dinlemek ve özellikle icra edebilmek kişilerin müzik sanatında ulaşabileceği en üst noktadır, çünkü Batı klasik müzik öteki müzik türlerinden farklıdır ve: 1) nota okunarak icra edilir 2) daha zordur 3) çalabilmek için teknik ister 4) ciddi bir müziktir ve öteki müzikler gibi eğlence değildir; eğlenmek için değil kültürlenmek için icra edilir/dinlenilir ve bu tip etkinliklere gidilir. Batı klasik müziğin "ciddi sanat"/"yüksek sanat" olduğu (Adorno 2012: 66-67), dünyadaki başka tüm müziklerden/müzik kültürlerinden daha üstün olduğu, en gelişmiş/iyi/kaliteli/ileri müzik olduğu, diğer müziklerin ulaşması gereken en üst nokta olduğu ve bu camianın başka kişilerden daha eğitimli, görgülü, kaliteli, kültürlü, okumuş, elit (Karşıcı 2014: 51), sanattan anlayan, estetik zevki gelişmiş olduğu düşünülüp bu bakış açısıyla tutum, davranış, söylem geliştirdikleri, bu müzik ve objelerini "bir fetiş gibi" gördükleri (Oskay 2001) saptanır. Batı

> Burjuva toplumunda, dinsel yaşam alanından aktarılmış yanlış bir aşırı saygınlaştırma ile, müziğin estetiği konusunda müziksel yapıtın eleştirilmesinden çekinilmektedir. Müzikte, bilinçli analizler yerine, hissiyattan kaynaklanan bir 'müziği duyma' ile yetinmek gerektiği görüşü topluma yayılmaktadır. Saygınlaştırma ve 'hissiyat yolu ile duyma' müzikte eleştiriciliğin susturulmasına neden olmaktadır. Burjuvazinin müzik dinlerken sadece müziğin formel yanlarını görebilmesi buradan kaynaklanmakta; bunlar sayesinde burjuvazi müziğin toplumsal işlevini sezip anlamaktan 'usulüyle' kaçınmış olmaktadır. Böylece, burjuvazinin müzik dinlemesi kendi toplumsal kökenlerini olumlamak (affirmation) ve kendi sınıfının yüceliğini, dünyasının kalıcılığını yeniden yaşamakla sınırlı kalmaktadır. (2001: 60)

Batı klasik müziğin duygularla algılanması gerektiği görüşü ve bu türün aşırı saygınlaştırılması yalnızca müziksel yapıtın estetiğiyle ilgili eleştirilmesinden çekinilmesine neden olmakla kalmaz aynı zamanda yapıtın, bestecinin, yorumcunun beğenilmediğinin söylenilmesine bile tahammül edilememesine neden olup bu müzik türüyle ilgili olumsuz duyguların dile getirilmesini engeller. Görüşme yaptığım birkaç katılımcıya göre bu müziği bilmek, etkinliklere katılmak ve görgü kurallarına uygun davranmak görgülü, bilgili, okumuş olmanın bir göstergesi olmakla birlikte kişiye olumlu anlamda katkı sağlamakta, saygınlık ve kimlik kazandırmaktadır. Üstte paylaşılan Batı klasik müzik etkinliklerinde görgü kuralları listesindeki tüm maddeler yalnızca literatür taramasından değil aynı zamanda görüşme yapılan katılımcılara da sorulup yanıtlarından elde edilen verilerle hazırlandı. Bu maddelerden bazılarının yalnızca etkinliklerde değil toplumsal yaşamda birlikte zaman geçirirken her an uygulanmasının doğru olduğunu, yaşama

biçimi olması gerektiğini düşünürken bir yandan da alkışlama kuralı gibi bazı maddelerin de katı olduğunu ama zamanla değişerek yumuşayacağını ya da tamamen ortadan kalkacağını düşünmekteyim.

Piyanist İris Şentürker'e göre, "Genelde görkemli bitişlerde, yalnız Türkiye'de değil, Avrupa'da da dinleyici alkışlıyor. Japonya'da ise eserlerin sonunda bile alkışlamıyorlar. O zaman da 'Niye alkışlamıyorlar?' diyorsunuz. Çünkü Japonlar sadece konser bittikten sonra alkışlıyor" (Yanık, 2010). Belki ileride de Türkiye'de Batı klasik müzik etkinliklerinde alkışlama davranışı herhangi bir kurala bağlı olmadan, 18 yüzyıldaki gibi izlerkitle beğendiği/uygun gördüğü her an etkinliği alkışlayacak ve bu kez de sık sık alkış almaya alışan müzisyenler bölüm sonlarında/aralarında ya da sololarında (vb.) alkışlanmadıkları için beğenilmediklerini sanarak ya da "görgüsüz" izlerkitle "saygısızlık" yapıyor diye sahneleri terk edecek ve müzisyenlerin konsantrasyonları bu nedenle bozulacak.

KAYNAKLAR

Adorno, T. W. (2012). Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi. (Çev. N. Ülner, M. Tüzel, & E. Gen) İstanbul: İletişim Yayınevi.

Armağan, S., & Armağan, İ. (1988). Toplumbilim. İzmir: Barış Yayınları.

Ax, E. (2008, November 14). When to Applaud. (WordPress.com weblog) Retrieved 03 10, 2019, from Emanuel Ax's Official Blog: https://emanuelax.wordpress.com/2008/11/14/when-to-applaud/

Bali, S. (2010, 10 26). Müziği özgür bırakın. Retrieved 04 08, 2018, from Radikal Web Sitesi: http://www.radikal.com.tr/yazarlar/serhan-bali/muzigi-ozgur-birakin-1025554/

Finkelstein, S. (2000). Müzik Neyi anlatır (3. Baskı ed.). (Çev. M. H. Spatar) İstanbul: Kaynak Yay.

Griffiths, P. (2010). Batı Müziğinin Kısa Tarihi. (Çev. M. H. Spatar.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hançerlioğlu, O. (1992). Türk Dili Sözlüğü "Görgü, görgü kuralları". İstanbul: Remzi Kitapevi.

Johnson, J. H. (1995). Listening In Paris: A Cultural History. Bekeles, CA: University Of California Press.

Kan, S. (2013, 01 10). Alkış klasik müziğe zararlı mı? (M. D. Servisi, Interviewer) Milliyet.com.tr.

Karşıcı, G. (2014). Müzik Beğenisinde Kültürel Etkenler: Bir fMRI Çalışması. Ankara: Gece Kitaplığı.

Marcus, K. H. (2009, March). Creating a Musical Community The Founding of the Hollywood Bow. Journal of the West , vol.48 (2), pp. 68-75.

O'Hagan, S. (2013, January 9). Why clapping ruins concerts. Retrieved Kasım 4, 2016, from The Independent Gazetesi Web Sitesi: http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/classical/features/why-clapping-ruins-concerts-8443218.html

Oskay, Ü. (2001). Müzik ve Yabancılaşma: Aristo, Huizinga ve Adorno Açısından Bir Ön Çalışma (3. Baskı ed.). İstanbul: Der Yayınları.

Örnek, F. (1967). Hava Kuvvetlerinde Muaşeret. Ankara: Hava Kuvvetleri Basımevi Etimesgut.

Smith, C. P. (1993, Summer). Founding the Hollywood. American Music , Vol.11 (2), pp. pp. 206-242.

Smith, T. (2002). The NPR Curious Listener's Guide To Classical Music. New York: The Berkley Publishing Group, A Grand Central Press Book.

Üçöz, E. (2012, 12 16). Alkışlamak mı, alkışlamamak mı? Retrieved 04 07, 2019, from Andante Türkiye'nin Klasik Müzik Dergisi Web Sitesi: https://www.andante.com.tr/tr/3656/Alkislamak-Mi-Alkislamamak-Mi

Wagener, A. (2012). Why Do People (Not) Cough In Concerts? The Economics Of Concert Etiquette. Association for Cultural Economics International, ACEI Working Paper Series (5), 1-29.

www.independent.co.uk. (2013, January 9). Nice music, shame about the clapping. Retrieved Kasım 4, 2016, from The Independent: http://www.independent.co.uk/hei-fi/entertainment/nice-music-shame-about-the-clapping-8444295.html

Yanık, F. (2010, 06 26). Zamansız alkış piyanisti kaçırtır. Retrieved from Sabah Gazetesi: https://www.sabah.com.tr/cumartesi/yasamadair/2010/06/26/zamansiz_alkis_piyanisti_kacirtir

EKLER

Ek.1 Bir Hollywood Bowl Geleneği: "Tchaikovsky Spectacular With Fıreworks":

Eğlence endüstrisinin içinde yer alan müzik endüstrisinin merkezlerinden biri olan Hollywood, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya Eyaleti'ndeki Los Angeles Bölgesi'ndedir. Burada yer alan Hollywood Bowl birçok müzik türüyle ilgili etkinliklerin gerçekleştirildiği büyük bir açık hava sahnedir. "Tchaikovsky Spectacular With Fireworks" etkinliği de Los Angeles Filarmoni Orkestrası'nın konuk şeflerle ve müzisyenlerle birlikte yıllardır gerçekleştirdiği bir Batı klasik müzik dinletisidir. 2004 yılında başlayıp 2015 yılı da dahil ilk on "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks" dinleti programları tablo yapılarak aşağıda paylaşıldı.

1919'da kurulan Los Angeles Filarmoni Orkestrası'yla karşılıklı bağı (Smith, 1993:206) olan Hollywood Bowl'da ilki 11 Temmuz 1922'de gerçekleştirilen "Symphonies Under The Stars" ("Yıldızların Altında Senfoniler") isimli dinleti serisinde ardarda üç yıl Peter Ilyiç Çaykovski'nin (Peter Ilyich Tchaikovsky) "1. Piyano Konçertosu"nun seslendirmesi (Marcus, 2009:70) 21. yüzyılda "Tchaikovsky Spectacular With Fireworks" isimli etkinliklerin gelenekselleşmesine kadar varır. 2004, 2006, 2007, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 ve 2019 yılları Temmuz, Ağustos ya da Eylül aylarından birinde, yılda yalnızca iki kez aynı programın tekrarlandığı bu dinletilerde Çaykovski'nin birçok farklı yapıtı seslendirilir.

On dört yıldır süren "Tchaikovsky Spectacular With Fireworks" dinletilerinin hepsinde ortak olan tek yapıt "1812 Uvertürü"dür (Op.49 "The Year 1812"/"1812 Festival Uvertürü"). Bu yapıt seslendirilirken sahneye Güney Kaliforniya Üniversitesi Truva Bando Takımı (The University of Southern California Trojan Marching Band) da çıkar. Los Angeles The Spirit of Troy olarak da bilinen bu bando takımı orkestrayı kapatmayacak şekilde tüm sahnenin önüne sıralanır. Bando şefi Dr. Arthur C. Bartner da seyircilerin yanından yönetir. Yapıt sırasında yapılan havai fişek gösterisi top atışlarını temsil eder. İsminden de anlaşılacağı gibi her dinletide gerçekleştirilen bu havai fişek şovu etkinliğin izleyici üzerindeki etkisini oldukça arttırır.

Hollwood Bowl Açık Hava Sahnesi'nin mikrofon, monitör, ışık gibi teknik anlamda gelişmiş açık hava görüntü ve ses sistemleri[21] bu tip şovları mümkün kılar.

Hollywood Bowl'un internet sitesinde[22] bu etkinliğin henüz ikinci yılında "gelenek" kavramını kullanıp "Çaykovski ve Havai Fişek Gösterisi-Görkemli Bir Hollywood Bowl Geleneği!" denmesinin nedeni hem satış stratejisi hem de aynı yıl içinde aynı dinleti programının ard arda iki akşam (Cuma/Cumartesi) tekrarlanmasındandır. Los Angeles Hollywood Bowl Sahnesi'nin ve Los Angeles Filarmoni Orkestrası'nın yıllardır gerçekleştidiği bu etkinlikte havai fişek gösterisi yapması ve etkinlik isminde bunu vurgulaması izleyicilerin dikkatini çekerek katılımını arttırmak, satış sürekliliğini sağlamak adına önemli ve etkin bir reklam olduğu ortadadır. 2004 yılından bugüne kadar toplam 28 kez "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks" etkinliğinin düzenlenecek olması bu dinletinin daha uzun yıllar devam edeceğinin bir göstergesidir.

Hollywood Bowl'a hangi ulaşım araçlarıyla, kaç dolara, nasıl gidileceğini, konser alanına arabayla gidecek olanlar için çevredeki park yerlerini öğrenmek ve konser alanının haritasını görmek gibi daha birçok genel ve detaylı bilgiye ulaşılabilen sahnenin internet sitesinde[23] tüm "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks" etkinlikleri için ayrı ayrı sayfalar oluşturulmuştur. Burada Çaykovski'nin seslendirilen/seslendirilecek yapıtları 30'ar sn.ye dinlenebilir, katılan şefler/solistler hakkında ve Hollywood Bowl'a ilk kez gelenler için detaylı bilgilere (harita, park yerleri, yiyecek yerleri, piknik alanları, kurallar vb.) ulaşılır.

Davranış kurallarıyla ilgili hazırlanan internet sayfasında[24] ise Hoolywood Bolw Açık Hava Sahnesi'ne hangi etkinliklere hangi yiyeceklerin ve içeceklerin ne kadar boyutta çantalar içinde getirilebileceği; dedektörlerle yapılacak aramalar nedeniyle erken gelinmesi gerektiği; kamera standının, selfi çubuğunun, görüntü/ses kaydının yasak olduğu, sigara içilebilecek alanların nereler olduğu, güvenliği tehtid eden bir durum varsa "Müşteri Nezaket Hattı"na mesaj atılabileceği, farklı müzik türleri için geçerli görgü kuralları gibi detaylar vardır. Dünya müzikleri, rock, caz, pop, klasik ve klasik olmayan müzik türleriyle ilgili dinletilerde yapılması/yapılmaması gerekenler üç grupta yazılır. Görgü kurallarından bazıları şunlardır:

- Sessizce dinletinin keyfini çıkarın.
- Sanatçıları ve diğer izleyicileri rahatsız etmeyecek, başkalarının görüşünü kapatmayacak şekilde davranın.
- Sanatçılara ve diğer izleyicilere saygılı davranın.
- Klasik müzik dinletilerini sessizce ve otururak izleyin.

[21]http://www.digico.biz/docs/articles/LSI_Oct_2013_Hollywood_Bowl_SD7.pdf (Erişim Tarihi: 25.06.2016)
[22] http://www.hollywoodbowl.com/ (Erişim Tarihi: 01 Ocak 2016).
[23] http://www.hollywoodbowl.com/
http://www.hollywoodbowl.com/tickets/series-detail/lease-events/lease-event-theater-policies
[24] https://www.hollywoodbowl.com/concerts-and-events/general-info/house-rules/

Şekil 6. 24 Temmuz 2015 tarihinde Hollywood Bowl Girişindeki Afişler.

Tablo 1. İlk on "Tchaikovsky Spectacular with Fireworks" Programı.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	13/14.08.2004 s.20.30	11/12.08.2006 s.20.30	31.08/01.09.2007 s.20.30	05/06.09.2008 s.20.30	20/21.08.2010 s.20.30	09/10.09.2011 s.20.30	07/08.09.2012 s.20.00	16/17.08.2013 s.20.00	15/16.08.2014 s.20.00	24/25.07.2015 s.20.00
LA Filarmoni Orkestra Şefi	David Alan Miller	Alexander Mickelthwate	Thomas Wilkins	Hannu Lintu	Bramwell Tovey	Bramwell Tovey	Bramwell Tovey	Robert Moody	Leonard Slatkin	Gustavo Dudamel
Solist	Alon Goldstein, piyano	Jon Kimura Parker, piyano	Gabriela Montero, piyano	Eugene Ugorski, keman	Baiba Skride, keman	Christian Poltéra, çello	Marcelo Gomes, Paloma Herrera, Veronika Part, Cory Stearns, Amerika Bale Tiyatrosu Dansçıları ve Los Angeles Çocuk Korosu	–	Alexandra Soumm, keman	–
Çaykovski Eserleri	No.1 Piyano Konçertosu Romeo ve Juliet, Fantezi Uvertürü "1812 Uvertürü" ve diğer senfonik şiirler Uyuyan Güzel 2. Perde / Sahne / Bölümü'nden Vals	No.1 Piyano Konçertosu "1812 Uvertürü" ve diğer senfonik şiir Romeo ve Juliet Uvertürü - "Fantezi" Mazeppa'dan "Kazak Dansı"	No.1 Piyano Konçertosu "1812 Uvertürü" ve diğer senfonik şiir Festival Taç Giyme Marşı Suit Dansı	Keman Konçertosu "1812 Uvertürü" ve diğer senfonik şiir Francesca da Rimini Eugene Onegin'den Polonez Dansı	Keman Konçertosu "1812 Uvertürü" ve diğer senfonik şiir İtalyan Kapriçyosu Op. 20 No. 2 Kuğu Gölü'nden Vals	Romeo ve Juliet "1812 Uvertürü" ve diğer senfonik şiir Rokoko Varyasyonları Kuğu Gölü 4. Sahnesi'nden eser	Kuğu Gölü Balesi"nde ünlü "Pas de deux" Fındıkkıran Balesi "1812 Uvertürü"	Kuğu Gölü'nden seçmeler İtalyan Kapriçyosu Taç Giyme Festival Marşı Do Minör 2. Senfonisi'nden Ukrayna Halk Şarkı Suiti "1812 Uvertürü"	Köle Marşı (Marche Slave) Keman Konçertosu Kuğu Gölü Suiti "1812 Uvertürü"	Op.64 Mi minor 5. Senfoni Kuğu Gölü'nden seçilmiş eserler Fındıkkıran'dan seçilmiş eserler "1812 Uvertürü"
Güney Kaliforniya Üniversitesi Truva Bando Takımı Şefi	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner	–	Dr. Arthur C. Bartner	Dr. Arthur C. Bartner
Kaliforniya Bandoları								Pacific Crest ve Santa Clara Vanguard		

Ek.2 ET ile Görüşme, 23 Aralık 2015

Babam klasik müzik ve Türk halk müzik aşığıydı, İstanbul Senfoni Orkestrası'nın konserlerine Cuma akşamları mutlaka giderdik. Ben de Mozart Requiem'leri falan ezbere bilirim. Babam evde hem keman çalar hem bağlama çalardı. Müzikle ilgili bir okulda okumadım ya da özel dersler de hiç almadım ama lisede üç sene okul korosundaydım, herkes gırtlaktan söylerken ben farklı söylerdim, kafa sesiyle söylerdim ve müzik öğretmenim başarılı olduğumu söylerdi. Koroyu çok seviyorum. Birlikte müzik yapmak bambaşka bir hava, vizyon ve kültür katan bir şey. Koroyu yaşayarak görmek ayrı bir frekans, çok kişiyi sahneden görmek çok heyecanlı, çok hoş.Üniversitede (İTÜ Tekstil Mühendisliği) ilk sene okurken gazetede TRT İstanbul Radyosu Çoksesli Gençlik Korosu'na eleman alınacak diye bir ilan gördüm ve başvurdum. TRT korosunda şefimiz Gökçen Koray'dı, müzik eğitimimi korodayken ondan aldım sayılır, her şeyi ondan öğrendim. Şan eğitimiydi resmen, çok ciddi bir eğitimdi: Ağız, dil nasıl durur, ses nasıl çıkarılır, diyafram nefesi, hepsini, çok detaylı verdi. TRT Gençlik Korosunda "Bir Dalda İki Elma"yı üç ay çalışırdık, eser çıkarmaya odaklı değil, öğretmeye odaklıydı. Yarım saat sopranoyu çalıştırırdı örneğin. Daha sonra birçok koroda söyledim: Ruhi Su Dostlar korosuna gittim orada Halk müziği söyledim. Senfoni korosunda ve Avrupa korosunda söyledim. Halam çoksesli koroda koristti, onun sayesinde koroyla tanıştım. Koroya sosyalleşmek için gitmiyorum. Çoğunlukla çalışma bitince eve döndüm. Koro müzikten ibaret benim için.

Klasik müzik genelde çalışırken dilerim, favori listemde vardır, severim ama her dakika da dinlemem. 5 üzerinden 3,5 vererek anlatayım dinleme olayını. Country ve soft müzikler dinlerim. Barbra Streisand, Enigma ve sözsüz müzikler dinlerim. Arada Kubat ve Hüseyin Turan da dinlerim. Batı klasik müzik konserlerine müzik zevki için gidilir, eğlenmek için gidilmez. Kenan Doğulu konserinde cıstık cıstık. Klasik müzikte ise adam üzerine işliyor. Tekrar yok, sürekli farklı notalar var. Batı klasik müziği söylemeyi çok seviyorum. Pop konserinden daha iyi. Fun anlamında değil. Eğlenmek için, yüzümü güldürmesi için gitmiyorum. Klasik müzik konserine alkış tutup haha hihi yapmaya gitmiyorum. Hiçbir zaman eğlence olarak görmedim. Hüzünlenebilirsin Mozart Requiem'de. Having fun ile enjoying farklı şeyler. Batı klasik müzik ciddi müzik, caz da öyle, müzik dinlemeye gidersin. Eğlenmek, yüzümün gülmesidir. Alkış tutup dans etmek eğlenmektir.

Batı klasik müzik konserlerine gidince çok sessiz dinlenmeli, alt yapı yok. Her an müzik kesilebilir. Kapalı salonda yapıt bittiğinde çıt çıkmamalı. Ama açık havada biraz daha rahat olunabilir. Yapıt başladığında dikkat dağıtmamak için salona girip çıkılmamalı. Saygılı olmak için onun tuvalet giymesine saygı duyup ona göre gitmeli. Kot pantolonla gitmemeli. Avrupa'da konserlere insanlar inanılmaz şık gidiyor. Ben Paris'teki konserde normal bir kıyafet giyip gittim utandım kendimden, inanılmaz şık, kürkler, çok şık tayyörler, şapkalar… Avrupa Korosu'nda da o kültür var, insanlar gezmeye gider gibi gelirler. Takısını şalını alır. Spor ayakkabıyla gelmez. Misafirliğe gelir gibi giderler. Ben öyle gitmezdim İstanbul Senfoni Korosu'na ama Avrupa Korosu'na adapte oluyorum şimdi özenerek giyiniyorum. Yabancılar operaya bizden biraz daha farklı bakıyoruz. Ben birçok sıradan kıyafetle geldiklerini görüyorum. İstanbul kozmopolit. Paris ufak topluluklar. İstanbul'da üst sınıftaki her telden insan gidiyor. Alt sınıflarda buna 40-50 TL. verebilecek kişi sayısı az. Batı klasik müzik konserinde yeme içme olamaz, çünkü öyle bir ortamda ses çıkar. İnsanlar da o müziği konsantre olamaz. Ben şarabımı içip

peynir yerken dinlerim, kontrollüyüm ama herkes öyle rahat değil ki. Türkiye'de bu iş kötü olur, işin tadı kaçar, sarhoş olurlar gürültüye kaçar ama Avrupa'da bu olur. Konserlere bebek, çocuk götürülmemeli. Sekiz yaşında başlanmalı. Oğluma dinletiden önce bilgi verdim. Bilinçsiz dinlemek, boş boş dinlemek anlamlı değil; Allegro mu, kimin yapıt çalınacak bilmek lazım. Bölüm bölüm hızlı, yavaş oğluma anlatıyorum müziği takip etmeli, sessiz ol, müzik söyleme diyorum. Foto video asla çekilmemeli. Ritimli bir müzik varsa tempo tutmamak lazım, ses çıkarmamak lazım. Yapıt bitmeden alkış olmaz. Klasik müzik çalanların konsantrasyonu bozulur. Alkış dağıtır insanları. Solist aryasını bitirince, opera bitmeden alkışlanmaz. Batı klasik müzik adabına göre bunlar olmaz, ben görerek öğrendim: dinleti bitince selam verilir alkış o zaman olur, kural böyle, ben öyle biliyorum. Alkışlayan kişilere konserde herkes dönüp bakıyor. Bile bile yapıyorsun kuralı takmamaktır, konsantrasyonu alt üst ediyor. İnsanlar bakınca eğer bilinçsiz ise susar. Koro konserlerimizde Gökçen Hoca da susturur seyirciye dönüp, orkestra şeflerinde de yapan var. Ben de olsa döner yapar sustururum insanları konsantrasyon bozar. Avrupa'da, Amerika'da müzikallerde böyle bir şey olmadı. Onlar daha iyi biliyor. New York, Paris'te operada seyirciler davranışları çok iyi biliyordu. İstanbul'da uymuyorlar çünkü Batı klasik müzik dinlemeyi daha az biliyorlar.